BAŞKA BİR AİLE MÜMKÜN
(Feminist Politika Deneyimi)
ANOTHER FAMILY IS POSSIBLE
(Feminist Politics Experience)

Tennur KOYUNCUOĞLU*

Özet: Zorunlu normlarla kuşatılmış aile, hayal edilen beklentileri karşılamaktan uzaktır. Çünkü hiyerarşik bir yapıdır. Kapitalist sisteme, devlete ve kocaya bağlı bir işlevi vardır. En özel alan olarak korunması gereken temel insan haklarına aykırı biçimde kodlanmıştır. İnsanların duygusal ve bedensel özgürlüklerini yaşamasının önünde bir engeldir. Cinsel çeşitlilik hakkı tanınmamaktadır. Devletin ailesi yerine sevgi ve güven yaratan bir başka aile oluşturmak mümkündür. Bu feminist bir politika ile başarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Toplumsal Cinsiyet, Cinsel Çeşitlilik, Feminizm, Queer Toplum, Siborg Toplum

Abstract: A family, that is being forced with mandatory norms, is far from fulfilling all the expectations of a family concept, because it is hierarchical. That kind of family is functioning dependent on the capitalist system, the government and the husband. It has been coded against the fundamental human rights, which is the most specific area in need of protection. It prevents people from living their emotional and physical freedom. There is no right for sexual diversity. Instead of the government forced family system, it is possible to create a new family that is based on love and trust. This can only be achieved by a feminist policy.

Keywords: Family, sexual diversity, social gender, feminism, queer society, cyborg society

1- Aile Anlayışının Gelişimi ve Eleştirisi

İnsan deyince başlangıçta toplumsal hayvanlardan söz edebiliriz. Buradan adına aile denen birliğe nasıl ulaştık? Neden eleştiriyoruz?

Araştırmalar ilk toplumların 'anaerkil' olduğunu gösterir[1]. Bu

* Avukat

1 Beckofen'nin 1861 de yayınlanan kitabının adı 'Maderşahi' dir. Ayrıca Morgen'in 'Eski Toplum' adlı eseri önemlidir. Frederick Engels bu esere dayanarak insanlık tarihini; vahşet, barbarlık ve uygarlık olarak üç evreye ayırır. Ayrıntılar için bk

güne kalan varsayımlar dışında bu konuda fazla bilgimiz yok. Olsa olsa cinsel baskıların olmadığı ve insanların ve dünyanın doğallığını koruduğu bir dönem olduğunu söyleyebiliriz. Kitabının ismini 'Başlangıçta Kadın Vardı' diye koyan ve 'O Zaman Yaşam Vardı' diye açıklamalarını sürdüren Luce İrigaray' var. Ayrıca Camille Pagalia, var, 'insan hiyerarşi bilincine sahip bir hayvandır', kadının kendisi tarih ve doğa ritmidir, diyen. 'Kadınların düzeni, bizim itaat ettiğimiz düzenden çok daha eski, işte ben o düzenle bağ kuruyorum ' diyen Caraco'u da anmadan geçmeyelim. Eril bir sistemden söz açılmayan, cinsiyetlerin önemsizleştiği yakın tarihlere kadar gelebilen bir ara dönemin yaşandığını biliyoruz. Batı Avustralya' da Ngarinyin Aborijin Halkının arasına girerek, yaşadıklarını kitaplaştıran Bell'den doğanın ikili işbirliğini öğreniyoruz[2].

Sistem uyum içinde olan bir bütünün adıdır. Başlangıçtan bu yana toplumun oluşumu aile ile olmuştur. Çünkü birlikte yaşamak bağımlılık içinde bütünleşmeyi gerektirir. Norbert Elias, en küçük birim aileden başlayarak devlete kadar uzanan birimlerin böyle bir bağımlı bütünleşme ile var olacağını söyler[3]. Örnek olarak çocuğun ebeveynlerine, ebeveynlerin de çocuğa bağlılığını gösterir. Ancak bu bütünleşme örnekleri bir 'teklik' yaratmaz, tarihsel süreç içinde şekillenir ve değişir.

Heidi Rosenbaum, aile kavramını, insan topluluğunun çekirdeğinde değişmeyen bir olgu olmayıp, tam tersine biçimsel ve işlevsel olarak, temelindeki toplumsal bağlamdan şekillendiği görüşünden yola çıkar. Ona göre aile, zaman ve mekandan bağımsız olarak, grup, sistem, kurum içinde aile adını kazanarak varlığını sürdüren içsel bir

---

August Babel, Kadın ve Sosyalizm, Çev: Sabiha-Zekeriya Sertel, Toplum yayınları, Ankara, 1975, s 20-39. Ayrıca bk. Shulamith Firestone, Cinsiyetin Diyalektiği: Kadının Özgürlüğü Meselesi Evelyn Reed, Kadının evrimi. Her iki kitap için Payel Yayınevi. Dünyanın kötü gidişinin kurtarıcısı olarak görmektedir. bk Albert Caraco, Kaosun kutsal kitabı, Çeviren, Işıl Ergüden, Versus yayınları, İstanbul, 2007, s 69-70.

2 Hannah Rachel Bell, Erkek İŞİ-Kadın İşi, Epsilon Yayıncılık, İst, 2003, s 39 v.s. 1967 yılında resmen Avusturyalı vatandaş olarak kabul edilmeleri sonucu Batı insanıyla yakınlaşma, onların bilgelik sanatını öğrenmek yerine, son insancıl kültürün de yok olması tehlikesi taşır.

3 Norbert Elias 'Figuration' adlı eserinde sistemin nasıl yapılandığını anlatır bk. http://www.grin.com/de/e-book/267479/norbert-elias-figuration

yapıdır[4]. Öyle ki, toplumsal yani tarihsel süreç içinde kendi içinde değişen özellikle sınıfsal ve tabakalara özgülenen etkenlerle birlikte oluşur. Aile sosyolojisinde genel kabul gören anlayıştan farklı bir konumlandırma yapar. Aile sosyolojisi, aile kavramını açıklayabilmek için bir dizi kavrama ihtiyaç duyar. Antik çağdan beri büyük küçük ailelerin tanısına girer. Anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile sosyolojik tartışmada bir rol oynamaz. Rosenbaum, genel bir sosyoloji kuramının geliştirilebilmesi için, tüm toplumsal ilişkiler için geçerli olacak biçimde, toplumsallaşmanın temel yapılarını göstermeyi amaçlar. Belli kategoriler içinde ailenin değişimini inceler. Bu çaba aile sosyolojisi ile biyolojik aileyi birbirine yaklaştırmaktadır.

Batı kültürü içinde; Güney Batı Domus'unu örnekleyebiliriz[5]. Türk ailesine ilişkin ilk bilgiler kapsamında ayni durumu görebiliriz. Örneğin kavram olarak karı-koca ailesine değil, 'Hane' ye vurgu yapılır. Aile yalnızca üreme işlevini gören bir kurumdur. Hane ise evlilik birliklerinin oluşturduğu bir üretim ve tüketim birimi olarak tanımlanır.

Görülüyor ki, aile her üretim biçiminin kaynağıdır. Uygarlığın anaerkil aile ile başlamadığında görüş birliği vardır. Mitchel, nasıl başladığı noktasında Engels ile Freud arasında farklılık olduğunu saptar[6]. Engels'e göre anaerkil toplumun sona ermesi kadının dünya çapında karşılaştığı bir bozgundur. Freud' da kadın doğasının uygarlık öncesi olduğunu söyler. Böylece her ikisi de uygarlığın ataerkil olduğu noktasında birleşir. Ataerkilik bir gün sona erecek midir? Bu konuda ayrılırlar: Mitchel, çağdaş antropolojinin, Engels'in eğitilmiş bir uygarlıkta ataerkinin ortadan kalkacağı sanısından çok, Freud'un, insan toplumunun birçok şekilde ataerkiye akran olduğu savını doğruladığını söyler[7].

---

4 Heidi Rosenbaum, Familie und Geselschats-struktur, Ficher taschenbuch Verlag, Hammurg, 1974, s7.

5 Feodal dönemlerde insanı asaletli yapan onun Domus'udur. Mirasçı evin unvanını taşır; mirasçının erkek veya dişi olması ikinci derecededir. Aile tarihinin öznesini oluşturan evli çift değil, bu evlilikten ortaya çıkan ailedir. Burada aile kan bağları arasında akrabalığa dayanır ve bunlar kendi arazilerinde kökleşirler. Toprağı işleyen kandırBk.Ivan Illıch, Gender, Çev:Ahmet fethi, Ayraç yayınevi, Ankara, 1996, s 148 v.s.

6 bk.Juliet Mitcel, Psikanalizm ve Feminizm, Yaprak yayınları, Ankara, 1984, s 438-442

7 Mitcel, Freud'un psikanalizi bir efsane olarak, insanlığın kendi tarihini nasıl gördüğü hakkında varsayımlar ortaya koyduğunu söyler Freud'un 'Totem ve Ta-

Wilhelm Reich, psikoloji ve sosyolojiyi birleştirerek insan doğasıyla kültürün birleştirilmesi açısından aileye yaklaşır ve insanın biyolojik gereksinmelerini öne çıkarır[8]. Freud' le birleşip ayrıldıkları noktaları şöyle açıklar: 'Freud temelde bir diyalektikçiydi, işlevsel olarak düşünen bir insan. Her zaman iki gücün birbirini karşılamasını istedi. Yapmadığı, benim de yapmamasının nedenini anlamadığım, bu iki karşıt kuvvetin gerçekte derinliklerde ayni olduğunu çünkü doğada çatışan her şeyin birlik içerisinde olduğunu görmemesi oldu[9].

Doğayı kendi bedeninde duymak çok önemli idi ve doğa ve kültürün birleşmesi ile çelişkiler azalacaktı. Toplumsal ve psikalalitik tezleri bir araya getiren ve bu yakınlaşmanın olduğu yer aile idi. Ona göre 'Sosyo - ekonomik yapının toplumun cinsel yapısı ile kaynaşması ve toplumun yapısal yeniden üretimi ilk dört veya beş yılda ve otoriter ailede olur'[10]. Çünkü aile zevk, daha iyi konut, özellikle yiyecek gereksinmesine dayanır. Reich, 'cinsel devrim eserinde kapitalizm içerisinde ailenin işlevinde yapılan değişimi yorumlar: 'Kapitalizm-öncesi üretim birimi olarak ailenin öneminin, daha çok erkek ve kadın kapitalist sanayinin üretim sürecine girmesiyle, ailede, ekonomik işlevin yerini politik bir işlev aldı: Aile artık otoriter ideolojilerin ve tutucu kişilik yapılarının fabrikasıdır'.

Feminist eleştirilerden önce psikiyatristlerin ve sosyologların ve eğitimcilerin sesine kulak verdiğimizde, günümüzde ailenin 'hasta' olduğu görüşüne ulaşırız. Başbakan R. T. Erdoğan bir konuşmasında 'aile, kadındır' demişti. Onu haklı çıkaran doktor muayenesinde yapılan ilk başvuru konuşmasını alıntılayalım[11].

---

bu'daki çalışmalarının antropoloji değil, mitoloji olarak okunmasını, Totem ve Tabu' nun hipotezi, Ödip efsanesi ile tamamlanır. Toplumun ataerkil yapısı ve bunun sonucu iki olaydır: Yamyamlık kompleksi ve Ödip kompleksi.

8 Aileye değer verilmesi bakımından faşizim ve nazizmin yaklaşımlarının tartışılması için bk.Juliet Mitcel, Psikanalizm ve Feminizm, Yaprak yayınları, 1984, s 239-271.

9 Mitchel, s 242

10 Mitchel, s262

11 Horst-Eberhard Richter, Patient Familie, Rowohlt Verlag, Hamburg, 1972, s7Almanya' da bu tarihten sonraki sosyal gelişimler, Türkiye içinde geçerli olguya işaret etmektedir. Richter'in bu kitabı daha sonra Dr.Günsel Koptagel tarafından eklemelerle Türkçeye kazandırılmıştır. Koptagel, Berlin'li olan profesörün felsefe, psikoloji ve tıp doktoru olduğunu ve 'herkese yaşam ve söz hakkı' tanıyan aile görüşü ile hayranlık uyandırdığını söylemektedir, bk.H.E.Richter Hasta Aile, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1985, s14-17.

Anne-Kızım ilişki kuramıyor. İçine kapanık, benimle çok az konuşuyor. Ona yaklaşamıyorum. Bunu ona söylediğimde, küstahlaşıyor. İlişkimiz çok kötü. (Aradan yarım saat geçtikten sonra):

Anne-Esasen tamamen kızıma odaklandım. Birlikte çok şey yapabilirdik. Eşim yalnız kendi işiyle ilgileniyor.

Baba- (kadının sözünü keserek) Benim evde çok az bulunduğumu söyleyemezsin.

Anne-Evet ama çoğunlukla kendi işinle ilgileniyorsun. Buna karşı olduğum için söylemiyorum. Kendimi yalnız hissediyorum.

Doktor-Bana kızınızın ilişki bozukluğu nedeniyle başvurdunuz. Ancak şu anda birbirinizden çok şey beklediğinizi görüyorum.(Anneye dönüp) insanların sizle çok az ilişki kurmasından yakınıyorsunuz. Diğerleri de (baba ve kızı) verebileceklerinden daha fazlasını vermiş gibi davranıyor. Böyle olunca birbirinizi anlamıyorsunuz.

Anne-Siz haklısınız. Kendi payıma artık buna dayanamayacağım. Kızım gibi benim de sağaltıma ihtiyacım var.

Gerçekten aile, temelde kadınların sorunları olarak patlak veriyor. Dolaysıyla aile, içine hapsolan kadının özgürlüğüne açılmadıkça, zaten hastadır.

Nasıl bir toplumda yaşıyoruz? Önce genel bir tanı koyan Laing' le kulak verelim[12]:

''Hakikat ile toplumsal gerçeklik arasında pek bir bağ yok. Etrafımızda sahte olaylar var, biz de onlara bu olayları doğru ve gerçek ve hatta güzel göstermeye ayarlı bir yanlış bilinçlilikle uyum sağlıyoruz'.

Gel de, Pınar Selek'in 'bana gelen düğün davetiyelerini yırtıp atıyorum' sözlerini anımsama. Büyütülen evlilik hayalleri, sonunda kişiyi kendine yabancılaştıran şiddet, kapıları sıkı sıkı kapatılan kabus odaları, kapıyı araladığında sokakta uzanan cansız bedenler.

Radikal varoluşçu, psikiyatrist Cooper ailenin üzerine daha büyük bir çizik atıyor: 'Ailenin ölümü'[13].Ona göre aile, ideolojik koşullandırma aracıdır, her şeye kadir soyutlamadır, yöneticinin iktidar alanıdır,

12 R.D.Laing, Yaşantının Politikası, Vadi Yayınları, Ankara, 1993, s 8.
13 Davit Cooper, Ailenin Ölümü, Kıyı yayınları, İstanbul, 1988.s11-19.

içinde yer alan insanların adlarını yitirme nedenidir. Kişiye aile içinde koşullanması sırasında verilen ilk ders, dünyada kendi başına var olamayacağıdır. Daha da kötü olarak, ensest tabusundan çok, kişinin dünyadaki yalnızlığını yaşamasının örtük olarak yasaklanmasıdır. Freud' un psikanaliz tekniğinin en önemli katkısının zamanlılıkların doğal etkileşimine yönelik, sistemli ve disiplinli bir yaklaşımla gelişen müdahaleye değil, özenle başlayan bir tür saygı yaratması olduğunu söyler. Bu ortamı aileye karşı kendi isteği ile girip çıkılan anti-aile olarak örnekler.

Cooper, bir başka kitabında [14] çocuğun özgürlüğü için annenin önemine değinmektedir. Ona göre, 'anne ve çocuk bir orijinal biyolojik ünite oluştururlar. Daha sonra anne doğru davranırsa, yavaş yavaş bir ikiliye dönüşür. Ancak anne çeşitli nedenlerden dolayı karşılıklı ilişkilerin kurulmasında başarısız olabilir'. İşte bu sağlam ikili ilişkide çocuk kim olmak istediğini tasarlayabilir, yoksa kaybolur. Böylece yine konu anneden çok, annenin kadın kimliği olur.

Caraco, 'kölelik okulunun kaynağını aile olarak görür ve bu ailelerde kadın köledir, çocuklar teba, ama baba- müstehcen, gülünç ve sefil olsa bile- kendi evinde hakimdir ve bizim hükümdarların arketipidir' demektedir[15]. Caraco, 'aile varlığını sürdürdükçe, çocuk kalacağız' vurgusu ile psikiyatristlere katılmaktadır. O, günümüze dair insanın üretmek ve tüketmek için dünya gelmediğimize işaret ederek, var olmak, var olduğunu hissetmenin önemini anlatır. Ona göre 'aile, günün birinde aşılması gereken bir kurumdur, varlık nedeni yoktur. Aile çoğu durumda kalabalıktır, evren aşırı kalabalıktır.'

Caraco 'bizi ahlaksızlık kurtaracak' derken, aslında artık normal sayılan ahlaksızlıklardan vazgeçilmesini önermektedir: 'Dinlenme ve gevşeme, her türden fedakarlığın reddi ve militan erdemlerin terkedilmesi, saygın olarak nitelediğimiz her şeyin küçümsenmesi ve uçarılığa rıza göstermek kurtaracak' sözlerini can noktayı vurgulayarak şöyle sonlandırıyor:

'Erkekliğin bizi götürdüğü ve asla geri dönülmeyecek kabustan bizi dişilik kurtaracak'.

---

14 Davit Cooper, Psikiyatri Ve Anti-psikiyatri, Öteki Yayınevi, Ankara, 1994, 13-14

15 Caraco, s30-34.

Somay, 'Bozuk Aile' adlı makalesinde 1994-2001 yılları arasında yapılan Abel & Harlow Çocuk İstismarı çalışmasının bulgularını aktarır. Yazının başlığını 'kıyamet alametleri' olarak koymuş[16]. Ailenin bugün çökmeye başlamadığını bir asır önce de ayni sonuçların alınacağını ekliyor. Ona göre aile 'esas olarak baba egemenliğinin ve kadın –çocuk tabiyetinin mekanıdır. Baba, bir konumun bir işlevin adıdır; o işlevi yerine getiren canlının genetik ve anatomik özellikleri ikinci plandadır. Bazı anasoylu topluluklarda bu işlevi annenin erkek kardeşi de yerine getirebilir. Şarklı geniş aile örneklerinde babanın annesinin baba işlevini üstlendiği sık sık görülür. Hepsinin yokluğunda baba işlevi bir kuruma –(Çocuk Esirgeme kurumu, Yatılı Okul Yönetimi) hatta kavrama (devlet baba, Tanrı) bile havale edilebilir ' . Ülkemizde aile konusunda muhafazakar tutum vazgeçilmez önemdedir. İç içe geçen tüm egemenliklerin kurucu yapısı ailedir.

Çetin Altan, Türkiye'nin sürekli çağının dışında kalmasının temelindeki nedeni, salt eğitim değil, evliliklerdeki dengesizlikler, mutsuzluklardır, demektedir. Çünkü, 'eğitim 'bir okul sorunu değil, bir aile sorunudur, diye eklemektedir. Yalan, dövme, kavga, çekiştirme, kalitesiz eğlence... Bütün takınılan tavırlar, dışa karşı görüntüyü kurtarma rollerinde yarışıyorsa, Türkiye Köylülüğü aşabilmiş değil.

2- Feminizm ve Ailenin Eleştirilmesi

Feminizm 20. Yüzyılın gerçek sosyal kültür devriminin adıdır[17]. Bu kapsamlı konuyu insana bakış açısıyla sınırlandırmak istiyorum. Özetle Feminizm, kadın insandır, herkes insandır diyen ideolojinin adıdır. İnsan kavramı ise değişkendir. Nitekim insan kavramının 'içi boşaltılmışlıktan' ötürü ve yaşanan olumsuzluklar yüzünden kadının insanla ilişkisi kalmadığı düşünenler vardır. Carol Adams, ''Feminizm kadınların insan olduğu yolundaki radikal bir anlayıştır'' sözüne katılmadığını, bu tanımın insan tanımını sorunlaştırdığını'' söylemektedir[18]

---

16 Cüneyt Çakırlar ve Serkan Delice, Cinsellik Muamması, Metis Yayınları, İsttanbul, 2012, Bülent Somay, 'Bozuk Aile' s 110.Burada bir sayfa süren kıyamet alametlerini saymak amacı aşıyor. Ancak Amerika'da cinsel istismara uğrayan kız çocukların yaşının 13' ün altında olduğunu, ülkemizde ise bu yaşlarda çocuk gelinlerle ve tecavüze uğrayanlarla bir aile oluşturma çabasındaki dehşete yer verelim.

17 Bu hareketin günümüzde değerlendirilmesi için bk. Alice Schwarzer, Hoffnungslos Weiblich, Journal Für Philosophie, der blaue reiter, Denken Frauen anders?Ausgabe 33, 1/2013 s 22-30.

18 Patriyarka, kadınlar ve Vejetaryanlık, Birikim 195, Temmuz 2005, 41-42. Ayr-

İnsanların eşitlik ve demokrasi istemleri teknolojik kolaylıklarla kitleleri harekete geçirmeye yeni başladığından, feminist politikanın daha etkin itici bir güç olacağına inanıyorum. Koşul olarak yaşanabilir bir doğa bulabilirsek.

Kadınların hak mücadelelerinin başlamasını feminizmin ilk aşaması olduğunu kabul edenler ile feminizmin politik dönemine özel bir anlam yükleyenler birbirinden ayrılır. Hak mücadelesini ile politik feminizmi bir bütünlük içinde yorumlamak kadınların insan gibi olma mücadelesine kolaylık sağlayacak, hareketi güçlendirecektir[19]. Çünkü kitle hareketi olarak feminizm bölünebilse de, tek tek kişilerin feminist bilinç kazanması kendi içinde bir bütünlenme süreci gerektirmektedir. Feminizmi kesin bir ayırım yapmadan genel gelişimi içinde ele alacağım.

Mitchell[20], siyasal feminizmin17.yüzyıldan başladığını türlü gerekçelerle açıklar. Kadınların ve erkeklerin toplumsal gruplar biçiminde birbirleriyle kıyaslanmasını örnek gösterir.

Danovan da ironili bir biçemle 'feministlerin Amerika'yı birçok kez yeniden keşfetmeleri' ne üzüldüğünü, 1960'larınsonunda 1970'in basında geliştirilen ve çoğumuza bir keşif gibi gelen kuramların pek de yeni şeyler olmadığını' söyler[21]. Anne Phillips' de 'ilk feministler, feminizm ile demokrasi arasında bir bağlantı olduğunu görüyorlardı ama daha acil sorunlarla meşguldüler' diyerek, politik feminizm öncesindeki sürece dikkat çeker[22].

Peki, İnsan Nedir? Mitolojik tanrılara yer vermeden yeryüzünde insanları birbirine eşitlendiği bir toplumla söze girelim. İnsan iki ayrı biyolojik varlık olarak görülür. Geleneksel toplumlarda gender, yani cins ayırımının önemi büyüktür. İllıch, sözlük anlamından hareket eder ve cinsiyete karşılık gelen üç gramatik türden biri olarak ele alır. Eril, dişil, nötr ayırımını yapar[23]. Bu terimler erkekler ve kadınlarla

---

ca bk.Carol J.Adams, Etin Cinsel Politikası, Ayrıntı yaınları, İstanbul, 2013.

19 Bk .Tennur Koyuncuoğlu, Radikal İki, 20.05.2007

20 J.Mitschell-A.Oakley, Kadın ve eşitlik, Çev Fatmagül Barktay, Kaynak Yayınları, Ankara 1984, s 35

21 Josephine Donovan, Feminist Teori, Çev: Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İletişimYayınları.2005, İst.s10

22 Anne Phillips, Demokrasinin Cinsiyeti, Metis yayınları, İstanbul, 2012, s13.

23 İvan İllıch, gender, Çev: Ahmet Fethi, Ayraç Y.Ankara, 1996, s13 Gender

bütünleşen yer, zaman, alet, görev konuşma biçimleri ve jest ve kavrayışlarıyla birbirinden ayrılır. Bell, Ngarinyin Kabilesinin kültürü ile durumu tanımlamaktadır:

Öyle ki, ' cinsiyet ilişkileri kendini erkek ve dişi insanlar biçiminde gösterse de, Ngarinyinler dişi ve eril enerjileri yaradılış biçiminde kabul etmekte ve adlandırmaktadırlar' [24]. Ataerkil sistemin tersine bu sistemde bir üstünlük sorunu yaşanmaz[25]:

'Her zaman iki vardı ve bunlar her zaman dinamik bir karşılıklı ilişki halindeydi. Evrenbilimin bütünü vazgeçilmez ilişki yasasına göre ve bu yasanın yansıması olarak birbirine bağlantılıydı. Batının görüş biçimi ise azaltmacı çizgisel, tek ve parçalıydı; yasa insanlar tarafından gücün kullanılmasıyla yapılıyordu ve değişkendi. Bu sisteme 'üçken düşünme ' diyorduk; çünkü güç kişinin yönettiği zirveye doğru koni şeklinde yoğunlaşarak yükseliyordu. İlişki yasasını yansıtan 'örnek düşünce' sine göre ise hiç patron, üstün kişi olmamasının yanı sıra ilişkiler de erkekle dişi arasında bütünleşmiş bir kalıptır. Sonuç olarak üçgen düşünme dengeli değildir; erkekle sınırlıdır. Tam anlamıyla tanınan ve işbirliği yapılan dişi olmadığı sürece, üçgen düşünce yeniden oluşuma açık değildir ve çökmüştür'.

Artık insanlardan tekinin, demek ki, 'dişil' ve 'eril' diye belirlenen cinsin, kendi alanında egemen olduğu, kendiliklerinden benimsenen bir işbölümünün var olduğu düzen tarihe karışmıştır. Çünkü ayrı cinslerin ayrı işler yaptığı bir dönemde erkek ve kadının birbirini tamamlamanın ötesinde, birbirine eşitlenmesi de gerçekleşir. Sonraları ise 'Eşitsizlik' asıl mesele olmuştur.

İrigaray, Sokrates öncesi filozoflara gönderme yapar[26] ve bilge kişiye hakikatle ilham veren, bir dişi-doğa, kadın, Tanrıça' ı başlangıç olarak işaret eder. Ancak bu kaynağın saklandığını, çünkü öğretilerin kadınla ilişkisiz ve kendine yeterli olması gerektiğini söyler. Böylece 'derim ki' sözcüğü ile başlayan usta, 'dedi ki' ile çırağının söyleminde

---

egemenliği daha sonra 19. Yüzyılda yerini cinsiyet egemenliğine bırakır. Cins, cinsiyet, toplumsal cinsiyetten söz eder, oluruz. Genel ifade olarak vurgulanan Cinsiyet (sex), toplumsal cinsiyet kavramıyla kutuplaşmaya dönüşür.

24 Bell, s 44

25 Bell, s170-171

26 (Empedokles, Parmenides)Irigaray, Başlangıçta..s 13-16.

sürer ve erkek gerçekle ve gerçek olan başkasıyla bağı koparılmış halde kendini dil evine yerleştirir.

Kadının eski köleci toplumlarda da saygın bir yeri olduğu dönemler bilinmektedir. Yunanistan'da ilk feminist dergiye ismi verilen Hypatia, 4. Yüzyılda yeni Platoncu Okulda öğretmen olarak Hristiyan dogmalar karşı çıkmış, 2. Yüzyıldan gelen Ptoleminus (astrolog) metinlerini yorumlamışsa da, cadı ilan edilmiştir[27]. J.Mitschel, cadılığın, kadınların protestosunun kültürel biçimlerinden biri olduğunu kabul etmekle birlikte feminizmin tarih ötesi olmadığını savunur[28] . Ancak özellikle tıp alanında bu gün de süregelen bilimsel, etik ve politik tekelin erilliğin ilk yıkıcıları sağaltıcı cadıların mücadelelerinin feminizme katkısı doğrudan olmuştur[29].

Çoğu zaman kadının dişi olarak saygı görmesi bir yana, canlı varlık olarak insan sayılmasına bile itiraz vardır[30]. Kadınların da insan olup olmadıkları konusunda kafaları karışıktı ve mücadele verirken de kendileri olamıyordu. Yüklendikleri işler insan gibi gördükleri erkeklerden çok başkaydı. Buna açık bir örnek Mary Wollstonecraft 'ı gösterebiliriz[31]. 1792' de kaleme aldığı Kadın hakları bildirisinde (Vindication of the Right of Women) 'kendisi için değil, kendi cinsinden başkaları için' konuşmaktaydı. Toplumun ilgisini çeken ise, açıkladığı çok vurucu görüşleri değil, ezilmişliğini anlattığı kişisel yaşamı idi.

Çakır'ın[32], yayın tarihi açısından ilk kadın dergisi olarak niteledi̇ği 1869' da yayınlanan Terakki-i Muhadderat Dergisinde Rabia imzalı bir mektupta da 'insanlık' sorgulanır: Biz de insan değil miyiz? Cinsimi-

27 Yaptıklarıyla cadı, efsuncu ilan edilmiş, boğazlanarak öldürülmüş, derisi istiridye kabuğu ile soyulmuştur. bk. http://universitehaber.com/i (24.02.2014)

28 J.Mitschell-A.Oakley, s 24.

29 Bk.Barbara Ehrenrich-Deidre English, Hexen, Hebammen und Krankenschwestern, Verlag Frauenoffensive, München, 1979, s 7.

30 Sibel Özbudun, Niçin Feminizm Değil? İst..1984, s 9- 10).Erasmus 'un 'Kadın beceriksiz ve gülünç bir hayvandır' sözlerini anımsarsak, hayvan türünün makbul özelliklerinin, olsun, kadına yakıştırılamadığını görürüz. Platonizm'in, Yahudi' liğin ve Katolik Kilisesinin ''kadın insan mıdır'' sorusu da bizi şaşırtmamaktadır. Çünkü yanıtı günümüze dek sürüp gitmektedir. Sorunun yanıtının arkasında 14.-18.yüzyıl boyunca hazırlık aşaması vardır. Kadınların tarihte var ve hukukta ''görünür'' olmaları, feministlerin ölüm pahasına verdikleri mücadele sonucunda ortaya çıkacaktır.

31 J.Mitschell-A.Oakley, s 174.

32 Serpil Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Y. 2011, İst. s 62)

zin ayrı oluşu mu bu halde kalmamıza sebep olmuştur? Bunu hiçbir sağduyu sahibi kabul etmez, eğer böyle olmak gerekse idi, Avrupa kadınları da bize benzerdi' Amerika'da daha 1898 yılında kadının evden çıkması ve ekonomik yaşama katılmasıyla özgürleşeceğini ileri süren Gilman ise, Kadının insan olduğunu kanıtlamaya çalışırken, erkeğe benzerliği ileri sürerken, bir yandan da şu sözlerle eğlenmektedir [33].

''Kadının statüsü, tümüyle cinselliği ile belirlendiği için ki, 19.yüzyıl kadın hareket 'inde çabaların çoğu, kadınlarında insan olduğu savına özgülenmiştir. Kadınlar kadın oldukları kadar insandırlar da. Ne duyulmamış bir öneri''!

Oysa öneri hala ses getirmemiştir. ''kadının insan hakları ''sözleri gereksiz yineleme ise de, boşuna değildir. Kadın henüz 'insan ' değildir. Bu durum insan hakları kavramını da kapsar. Zeynep Direk'in görüşlerine başvuralım[34]:

'Cinsel haklar söylemi evrensel insan haklarından türetilmiştir ve dolaysıyla insan üstüne evrensel bir felsefi söyleme dayanır. Bu söylem insanı soyut bir biçimde ve cinsel olarak nötralize ederek ele alır. Feminist düşünce bu nötral söylemden şüphe etmiş ve onun gizlice somut bir insan temsiline ya da modeline dayandığını iddia etmiştir. İnsan nötr değil, aslında hep 'beyaz, Avrupalı, heterosexsuel, burjuvadır', demek ki, cinsel haklar söylemi evrensel insan hakları söylemini somutlaştırır- kadınları ve toplumsal cinsiyet aşımı (gender transgression) halinde bulunan varoluşları (eşcinselleri, travestileri, transseksüellerin v.s) yasanın lafsında tanıyarak ve koruyarak, uygulamada meydana gelen ayrımcılıkla ilgili sorunların üstesinden gelmeyi hedefler''.

Böylece insan kavramı, canlı bireysel dişi varlığa özgü değil, toplumsal tanımı olan erkeğe aittir. Genel insan haklarına temellenen bir hukuk metninde bile, kadınlardan söz edilmesi ayrımcılığı kaldırmaz. Bu nedenle Kadınlara karşı Her Türlü ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) adıyla, sanki dikkat burada toplumda eşit olmayan kadınların erkeğe eşitlenmesi, demek ki insan sayılması çabası vardır,

---

33 C.Perkıns Gılman, Çev. M. Otkun, J.Candan, Kaynak Y.İst.1986, s35

34 Direk, Cinsel/Cinsiyetli hakların Felsefi Temelleri adlı makalesinde, http://www.lambdaistanbul.org/php/main.php?menuID=7&altmenuID=49&icerikID=...), ; 'cinsel haklar (sexuel rights) ve 'cinsiyetli haklar' (sexed rights) arasındaki felsefi yaklaşım farklılığını değerlendirmektedir.

telaşındadır. Yasanın içinde geçen 'kadının insan hakları' vurgusu da, hem kadın hem insan olmanın biraradalığına olanak sağlamaktadır.

CEDAW ' ı bu konuda ayrıntılarıyla işleyen Direk, ayni yazıda; yasaya farklılık kavramının girmesinin, kadınlara karşı ayrımcılığın meşrulaştırılacağı endişesini taşıyan Beauvoir'in eleştirilerine karşı, yasanın adının negatif bir dille yazıldığını, böylece yasanın arka planında, Beauvoirci bir felsefe olduğu tespitini yapar. Beauvoir'a göre 'kadının varoluş imkanı elinden alınmıştır ve kadınların kendilerini insan olarak olumladıklarında ve onları varlığa rapdeden şahane mutlak başkalık özelliğinden paçalarını kurtardıklarında' 'ebedi kadın miti' ortadan kalkacaktır [35].

Betty Friedan, [36] kadının insan olduğu fikrine nasıl yabancılaştığını, kadınların ancak başkası için konuştuğunda insan kavramının bir anlamı olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

''Onların, (yani) kadınların insan olduğunu kanıtlamaları gerekiyordu. Kadın hakları için savaşmaya başlamadan önce, kadınların erkeklerle insan olarak eşit hale getirilmeleri gerekliydi. Ne zaman, nerede insan özgürlükleri uğruna bir başkaldırma olduysa, bunda kadınların payına da bir şeyler düşmüştür. Feminizm müstehcen bir şaka değildi. Kadınlar insanca yeteneklerini geliştirme özgürlüğünden yoksun bırakılmış oldukları için feminist devrimin yapılması gerekiyordu. 1930, 1940'dan önce kadınlar için savaşmış (benim vurgumla, kendi kadınlıklarını farketmeden) feministler sonra insan haklarıyla uğraşmış özellikle siyahların, ezilen emekçilerin ve Franko ispanyasının ve Hitler Almanya'sının halklarının özgürlük sorunlarıyla ilgilendiklerini'' [37], daha sonra sıranın kendilerine geldiğini belirtmektedir.

Delphy[38], ayni şekilde, kadınların toplumun ezilen kesimlerin haklı istemlerini dile getirirken, kendi somut hak istemlerinin farkına varmalarını şöyle dile getirir:

---

35 Konunun kültür ve felsefe açısından irdelenmesi için bk. Z. Direk, Simone de Beauvoir:Abjeksion ve Eros etiği, Cogito, Feminizm, Sayı 58, Bahar 2009, s 11-38

36 Kadınlığın Gizemi, 1983, İst, s 75

37 Friedan, s 88.

38 Chistine Delphy, Kadınları Peçe Altına Almanın Başka Bir Biçimi, Çev: Ayşe Düzkan, Pazartesi, Nisan, 2005),

''İlk feminist hareketler, özellikle Birleşik Devletlerde, 19.Yüzyılın ikinci yarısında, tam da Marx'ın manifestoyu kaleme aldığı sıralarda doğmuştur. Üstüne üstlük Amerikan feminist hareketleri kölelik karşıtı 'köleliğin ilgası' hareketleriyle güçlü bağlar taşımaktaydı''.

Sheıla Rowbotham[39], kadının özgürleşmesini pek çok etkenle birleşen bilinçlenme olgusuna bağlar. Ona göre;

'Feminizmin önceki gelişimi kapitalist düzende mümkün olan yaşam biçimine özgü bir gerçeklikten doğmuştur. Bu hareketin dolaysız siyasal bağlamı 60'yılların sonunda ortaya çıkan sol öğrenci eylemlerinin pek de tutarlı olmayan köktenciliği ve yüksek- öğretime giren kadınların karşılaştıkları kadınlara özgü çelişkilerdir'.

Feminizmin kadın hareketinin orta sınıf kadınlarının bilinçlenme biçimi olarak başladığı konusunda görüş birliği vardır. Mitchell, 17.yüzyıl ayni zamanda siyasal feminizmin de erken tarihidir[40] diyerek, ilk olarak İngiltere'de eşitlik kavramıyla, 18.yüzyılda aydınlanma çağında, sonrada Fransız devrimi ile yükselişini sürdürdüğünü, ekler.

Anne Phillips, eşitlik kavramı bakımından feminizm ve demokrasinin ayni amacı paylaştığını ancak ikisi arasında otomatik bir bağ olmadığını ileri sürer, Feminizmin 'yeniden doğuşunu' ise Şirin Tekeli şöyle anlatır[41]:

''... Büyük Fransız devrimiyle tarihe adımını atan, (yeni) bir siyaset ve düşünce akımıdır. Devrimlerin getirdiği eşitlik dünyasında bu haklardan yararlanamayan büyük bir azınlığı oluşturan kadınların ezilmişliklerine son verebilmek için kendi aralarında bir dayanışma araması feminizm tarihini başlattı... Kadınların eşitlik statüsüne erişmeleri, birinci dünya savaşı ertesinde, mücadelede ağırlığın oy hakkına (oy hakkı savunucuları yani sufrajetler) verilmesini gerektirdi. Oysa başlangıçta ekonomik, kültürel, psikolojik, sosyal-aile yönünden çok yönlü irdeleniyordu. Feminizmin yeniden doğuşunun somut koşulları ikinci savaştan sonra ortaya çıkmıştır. Kapitalist toplumlarda yaşanan hızlı büyüme ve iktisadi gelişme kadınların somut yaşamlarını ve bilinç düzeylerini et-

39 Sheıla Rowbotham, Kadın bilinci, Erkek Dünyası, Çev:Şükrü Alpagut, payel yayınları, İstanbul, 1987, s 1-12.
40 Mitschell-Oakley, s33.
41 Kadınlar için, alan Y.1988, İst.s 109

kilemiş, giderek yeni feminizmin maddi temellerini hazırlamıştır. Yeni feminizm iktidarı ele geçirmeyi amaçlamayan siyasal bir akım niteliği taşımaktadır. Hayatın her yönünde ortaya çıkan baskı, ezme ve ezilme durumlarına ve kadınların ve insanlığın özgürleşmesi için çok yönlü, uzun soluklu bir mücadele verilmesi gerektiğini savunur''.

Kadın Kurtuluş hareketi aynı zamanda sanayi devriminin, kapitalizmin ve sosyalizmin yüzyılıdır. J.Mitchell[42], 'ideolojinin gelişmesi onu üreten kurumlara bağlıdır... Burjuva ailesinin yerini almak üzere ortaya çıkan ortak komün, özgür iletişim ve karşı-medya (kitle iletişimi), anti üniversite, bunların hepsi, içinde yaşadığımız toplumun belli başlı ideolojik kurumlarına saldırı yöneltiyorlar'. Bu durum baskıcı devlet politikalarını ve destek gücü şiddet aygıtlarını devreye sokunca tüm değerler yeniden sorgulanacaktır. Sanki Türkiye'de olanlar ve 'gezi' anlatılmaktadır. Mitchell, anlatmayı sürdürür: Baskının arttığı, ekonomik dengelerin bozulduğu ortamlarda, toplumun tabanının sömürülmesi daha çok göze çarpan bir nitelik kazanır. Ezilenlerin yarı nüfusunu oluşturan kadınlar, tüm sistemin yenilenmesi ihtiyacına ideolojik alanda orta sınıf radikalizmi ile başkaldırır.

Hedi Wyss[43], feminist yükselişin arkasına yeni gerekçeler ekler: Önlenemeyen savaşlarda güçlünün silah zoru ile bir başka ulusa özgürlük ve demokrasi getirmek için giriştiği Vietnam savaşı protestolarını örnekler. Almanya'da '1968 sonbaharında Alman Öğrenci Birliğinin sosyalizm kongresinde atılan domatesler, kadınların birlikte çalıştıkları solcu erkekler tarafından ezilmesine karşı çalan bir alarmdı', der. İlk anaokulları bu dönemde açıldı, çünkü kadınların politikaya atılmak için çocuklarını bırakacak yerlere gereksinimi vardı.

Bugün, Ortadoğu'da yaşanan kargaşa tarihten bir sayfa gibidir. Gezi Olayı'ndaki eylemler arasında sanki tekrar eden bağlantılar vardır. Orta sınıf yükselme eğilimi içindedir [44].Günümüzde 'yeni toplumsal hareketler' olarak ailede, iş yerinde, okulda, çevrede özgürlükçü platformları oluşturan bu yeni orta sınıftır. Kadın hareketinin yine

---

42 Juliet Mitchell kadınlık durumu, çeviren: Günseli, Gülnur, Şirinferaye, Şule, yaprak, Kadın Çevresi yayınları, İstanbul, 1985, s48-49, 50-53

43 Hedi Wyss Ermutigung zu einem neuen Bewustsein, Fischer, 1979, Frankfurt, s 161

44 bk. http://www.emekveadalet.Çağdar Keyder ile söyleşi

hem kendisi hem de haksızlıklarla karşı karşıya kalan tüm kesimler için başı çektiği söylenebilir. Kürt kadınlarının bir adım önde oldukları gözden kaçırılmamalıdır.

Fatmagül Berktay[45], Batı modernleşmesinin ve ulus-devlet yaratma sürecinin en gerilimli en çelişkili mücadele alanlarından biri, kadının ve dişi olanın dışlanması üzerine kurulu bu 'insan' ve 'yurttaş' tanımlamasının kapsamının genişletilerek kadınları da içine alacak hale getirilmesidir', demektedir. Modernizm, insanı baş tacı yapan hümanist bir dünya tasavvurundadırlar ama bu dünyanın insanı, yurttaş yalnızca erildir. Bu durum modernizmde asla hümanist bir yapı olamayacağını göstermektedir. Louise Bourgeois' Maman(anne) adını verdiği yapıtında hümanizmin ile feminizmin birlikte var olabileceklerinden ziyade, aslında ayrıyken yok olduklarını zıtlarına dönüşerek kendilerini imha ettiklerini anlatır[46].

Yurdumuza geç gelen (1980'lerden sonra) politik feminizmi Pınar Selek şöyle anlatıyor [47]:

'Türkiye'de oldukça gecikerek politikaya dönüşen feminizm, 'kadın kurtuluşunun' bu kuşatılmışlığı içinde kendi bağımsızlığını yaratmak için çetin bir mücadele içinde oldu. Gelişen teorik tartışmalar ve politik mücadelelerle birlikte feminizm, yeni yaklaşımlar ve analizler geliştirdi. İktidar mekanizmalarıyla içkinleşen patriyarkayla mücadelenin, cinsiyetçiliği diğer bağışıklıklardan soyutlayarak verilmesi durumunda sonuç alınamadığını ortaya koydu. Yani feminizm salt kadın hakları ve kadın ihtiyaçları savunusu olmaktan çok öteye geçti. Bir özgürlük politikası olarak kadınların mağduriyetlerinin önlenmesi yanında, cinsiyetçiliğin dayandığı bütün iktidar sistemlerini masaya yatırdı, çeşitli iktidar mekanizmalarıyla bütünleşerek kurumlaşan ataerkinden kurtuluş iddiasını geliştirdi'.

Modernizm ile yeni bir 'cinsellik ideolojisi'[48] ortaya çıkar. Fauca-

---

45 Fatmagül Berktay, Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s 152

46 Bk. yasemin Çongar, Taraf gazetesi, 08.06.2010.

47 Türkiye'de Özgürlüğü Ararken, Cogito, Cinsiyetli olmak, Y.K.Y.2007, İst. s 126-127.

48 İdeolojinin marxsist görüş içinde ancak ''sınıfsal'' olabileceği, genel anlamda ideoloji kavramsallaştırmasının yanlış olduğu varsayılmıştır. Engels'e göre (Rona Serozan, Devlet ve Hukuk Üzerine, May Yayınları, İstanbul, 1977, s 25-26) :
''Elin, dilin, beynin teke tek bireylere özgü kalmayıp, toplumun tümünü kucak-

ult, iktidarın cinselliğini açık etmektedir[49]: '19.yüzyıldan sonra tıbbın, psikiyatrinin, fuhşun, pornografinin aracılığı sayesinde bir yandan hazzın analitik olarak azalmasıyla, öte yandan da hazzı denetleyen iktidarın çoğalmasıyla bağıntılı olan sayısız iktisadi çıkar' sağlanmıştır. Ona göre; modern sanayi toplumları cinselliği baskılamamaktadır. Yasaklama yöntemleri varsa bile, hazların ve olumsuz cinselliklerin çoğalması söz konusudur. Toplum hiç olmayacak derecede iffet düşkünüdür, iktidar bu konuyu bilmezlikten gelmeye titizlik göstermektedir. Oysa durum tersinedir. Hiç bir zaman bu denli çok iktidar merkezi olmamıştır.

Yaşadığımız dünyayı anlayabilmek ve kişisel ağırlığımızı koymak için ideolojilerin gerçeklerle ilişkisinin kurulması ve bağdaştırılması çok önemlidir[50]. Bir anlamda feminizm de bunu yapmaktadır. Yeni bir dünya tasarımına, yeni bir aileye, giderek ailenin ortadan kalkmasına dayanır. Yalnız kadınlar için değil, herkes için daha adaletli olmayı dile getirir. Feminizm hangi cinsiyet benimsenirse benimsensin, cinsi-

---

layan o toplu etkinliği sayesinde, insanlar (basit aileden başlayarak)gitgide daha karmaşık işler başardılar.... Hukuk ve politika ve bunlarla birlikte, insan kafasında insanoğlu ile ilgili şeylerin o masalımsı hayali 'din' gelişti. El emeği arka plana düştü. Beyine, uygarlığın yaratıcısı gözü ile bakıldı. İnsanlar eylemlerini, gereksinmeleriyle açıklayacak yerde, düşünceleriyle açıklamaya alıştılar. Ve böylece ilk çağ dünyasının çöküşünden bu yana kafalara yerleşen o idealist dünya görüşü de oluşuverdi....İdeoloji, düşünen birey tarafından 'yanlış' bir bilinçle oluşturulup, geliştirilen bir süreçtir .Bu süreçte birey, kendisini asıl harekete geçiren itici güçleri algılamaz'...Maddi üretimin araçlarını elinde tutan, düşünce üretiminin araçlarını denetler ''.

Eagleton (bk.Terry Eagleton, İdeoloji, Çev: Muttalip Özcan, s 307) ideoloji, insani özneleri kendi yaşanan deneyimlerinin temellerinden başlayarak şekillendiren ve onları özgül toplumsal görevlerle ve toplumsal düzenin genel yeniden üretimiyle ilgili değer ve inanç biçimleriyle donatan, örgütleyici bir toplumsal güç olarak düşünmek zorundayız' demektedir.

1970' lerde feminizm'de ideolojiye aşırı bir öncelik verdiğini ve böylece sınıfsal olmayan ideolojilere yer verildiğini(s218) açıklar. Poulantzas'a yer vererek, burjuva ideolojisinin tahakküm kurucu söylemin, kendisini iktidarla hiçbir alakası olmayan bir şey olarak sunum biçimi olduğunu, böylece metafizik rasyonaliteden teknolojik rasyonaliteye geçildiğini ve ideolojinin sonu anlayışına yol açıldığını açıklar.

Günümüzde, gerçekten ideolojilerin sonunun geldiği söylenmektedir. Eagleton' a göre ideoloji, çoğunlukla göstergeler, anlamlar ve değerlerin bir egemen toplumsal iktidarın yeniden üretilmesine katkıda bulunma tarzı anlamına gelir ama ayni zamanda siyasi çıkarlar ile söylem arasındaki her hangi bir anlamlı konjonktürü de anlatabilir. İkinci anlamda feminizm bir siyasi çıkar söylemidir.

49 Michel Faucault, Cinselliğin tarihi, Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver, ayrıntı yayınları, Dördüncü basım, 2012, s18.

50 Bk. Nur Betül Çelik, İdeolojinin Soykütüğü, İst.2005

yet ayırımına dayanan baskıyı ortadan kaldırmayı amaçlar. Kadınların siyasete dönük çıkarları eylemsel ve hukuksal işbirliği gerektirir.

Türk ailesi genelde hiç bozulmamış tipik heteroseksüel özelliğini sürdürmektedir. Ülkemizde aile kurumuna karşı feministlerin ilk dönemdeki eleştirileri güncelliğini kaybetmemiştir. İleri kapitalizm sürecinde de feminist eleştirilerin odağında 'aile' nedeniyle ''toplumsal Cinsiyet, psikanalizm, 'iktidar, karşılıksız emek, 'şiddet' 'küreselliğin benlik yıkıcılığı' vardır.

Aile ideolojisinde; cinsiyet, kadın, toplum, iktidar, üretim ve tüketimle ekonomi ideolojileri birleşmiştir. Bir başka deyişle genel sosyoloji kuramı aile sosyolojisine muhtaçtır. Aile zaman içinde değişimler geçirmiş olsa da, toplumun vazgeçilmez birimi olarak varlığını sürdürmüştür. Varoluş nedeni cinsellikle çocuk yapmanın doğrudan ilişkisidir.

Sosyalist Feminist Mitchel aile ve kadın arasındaki bağlantıyı çok güzel açıklar[51]: 'kadının kendisi gibi aile de, doğal bir nesne gibi görülür, gerçekte kültürel bir yaratıdır. Nasıl kadının kişiliği veya rolüne dair hiçbir kaçınılmazlıktan söz edilemezse, ayni şekilde ailenin şekli ve rolü de hiçbir kaçınılmazlık taşımaz. Bu verili toplumsal tipleri, Doğanın kendisi gibi sunmak ideolojinin işlevidir. İkisi de –paradoksal bir şekilde- idealler olarak yüceltilebilir'. Bu açıklamanın hemen arkasından bir 'şiddet' kaynağıdır, demek ters düşse de çoğu kez doğrudur[52]. Ataerkil şiddet sonrasında toplumsal şiddetle sürmüştür.

Aile başlangıçtan beri bir üretim ve tüketim birimidir. Aile, bir bireyin evlilik yoluyla kendisi ile akraba olmuş veya kendisine bağlanmış olanları sömürmeleri üzerine temellendiğinden, bu sömürü, üretim biriminin aile olduğu her yerde sürer[53] .Delphy'in verdiği bir örnek bu gün de geçerlidir. 'Bir çiftliğin kadınsız yürüyemeyeceği' konusunda genel kanıyı, 'köylü, hizmetçiye verecek parası yoksa kadın alır' tümcesiyle açıklar[54].

---

51 Juliet Mitchel, Kadınlar: En Uzun Devrim, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s 38-39

52 Sıcak Yuva Masalı adlı eser yaşanan şiddetin boyutlarını ele almaktadır. bk. Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz, Pınar İlkkaracan, Leyla Gülçür, Canan Arın, Metis Y. İst. 1995. Ayrıca feminizmi şiddet gören kadını güçlendirme amacına indirgenme sorunu için, bk. Alev Özkazanç, Cinsellik, Şiddet ve Hukuk, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013.

53 Christine Delphy, baş Düşman, Çeviren: Handan Öz-Lale Aykent Tunçman, Saf yayıncılık, 1999, s32-33

54 Ev İşçileri Kurultayı'nda, işverenlerin ev işçilerine nasıl baktığı, 'evde kadın var'

Ayrıca Delphy tüketimin adaletini de sorgular: 'Eş ve anne ideolojisi içinde yasakların olmadığı yerde genel bir ilkenin devreye girdiğini, böylece eş ve anne her durumda koca ve babanın ayrıcalıklarını korumalı ve kendini feda etmelidir'. Masada hem servis eden hem servis yapan konumunda olunamayacağı örneği, aile düzenini ele verir[55].

Modern çekirdek ailenin de üretim ve tüketim birimi olarak ideolojik ve ekonomik rolü farklı biçimlerde de olsa değişmemiştir. Evli kadının bir meslek sahibi olması, onu, ev işinden, çocuk- yaşlı bakımından kurtaramamaktadır. 'Ev içi ücretsiz emek' ailenin en ciddi sorunudur.

I7. ve 18. Yüzyıllar evliliğin romantik yıllarıdır[56]. Şimdilerde 'sevgililer günü' ile romantizm rant ekonomisi ile gündemdedir. Aslı Güneş şöyle yazar:

'Batılı aristokrasinin davranış biçimlerini yansıtan 'görgü kitapları' nın sayısında hızlı bir artış görülür. Nancy Armstrong, 'adab-ı muaşeret romanları' aristokrasinin bekar kadınlarına yönelik, 'serbest zamanı' dolduracak aktivitelerin ve iyi bir eş olmak için öğütlerin sıralandığını söyler. Armstrong'a göre görgü kitapları sosyal ve ekonomik sözleşme ile bire bir bağlantılı olarak değişen cinsel sözleşmenin en dolaysız anlatımıdır'.

Güneş, Türkiye'de de popüler aşk romanlarının 'adab-ı muaşeret romanı' türüne dahil edileceğini söyler ve çok önemli bir gerçeğin altını çizer:

'Romantik aşk imgesinin üstü kazındığında mülkiyet ilişkisine sıkı sıkıya bağlı 'ekonomik evlilik' modeli görülür'. Bu durumun gizlenmesinde edebiyat önemli bir işlev yüklenir. Güneş, 'Tanzimat romanının romantik aşk fügürü cariyelerin yerini 'kuzenlerin' aldığını, böylece mülkiyet ilişkilerinin devamını sağlayacak ortamın yaratıldığını' açıklar ve olmazsa olmaz Muazzez Tahsin' romanlarını örnekler.

Vırgınıa Woolf ' ayni kaygıları paylaşır[57]:

---

tümcesiyle, ayni şekilde ifade edilmiştir. bk. Birgün Gazetesi, 25 şubat 2004.

55 Delphy, 77, 80.

56 Kutsal Aile: 'Aşktan da Üstün' Amargi, Bahar 2008, sayı 8, s 64

57 V.Woolf, Kadının Toplumsal İşlevi, Çev; Erol Esençay, İst.s 43.

''…Evlenip evlenmeyeceğimiz sorun değildi, yalnızca kiminle evleneceğimiz sorundu. Aklı evlilik görüşüyle eğitilmişti. Evlilik görüşüyle bir piyanoya dokunuyordu, ama bir orkestraya katılmasına izin yoktu; o kitabı okuyordu ama şu kitabı okumasına, güzelleşmesine ve konuşmasına izin yoktu. Evlilik görüşüyle bedeni eğitilmişti; bir hizmetçi sağlanmıştı; sokaklar ona kapalıydı, kırlar ona kapalıydı; yalnız kalmaya hakkı yoktu. Evlilik kendisine açık tek meslek idi Manzara acayipti, çünkü kızlar kadar öğrenimli erkeğin durumu da pek değişeceğe benzemiyordu. Sülünün sevda üzerine etkileyimi yalnız başına bir kitap bölümü gerektirir.''(büyük evlerde önceden seçilen ve çağrılan kişilerden oluşan bir parti olurdu ve her zaman bir simge yer alırdı; sülün! Çünkü av çekici olmalıydı).

P. Gılman da (s 61-62), evlilik ve 'sekso- ekonomik ilişkinin' sürekli bir araya getirildiğini, yasalarla saptandığını, din tarafından onaylanıp kutsallaştırıldığını, birikmiş duygularla sarıldığı' tesbitini yapar. Böylece 'onu kusursuz, doğru, sevimli bulduğumuzu 'vurgulayarak, ' paradoksal olarak geçici cinsel alış-verişi yanlış, ama yaşam boyu sürecek evlilik üzerinde pazarlığı doğru' sayılmasının çelişkisine dikkat çeker ve can alıcı soruyu şöyle sorar:

''Cinsel işlevlerin kullanılması yoluyla geçim sağlanmasına başkaldırmak doğal bir içgüdüdür. O halde bunun evlilik yoluyla yapmaktan nasıl hoşnut olunabilir?"

Feminist Kadın Hareketi evlilik kurumunu, toplumsal cinsiyet üretiminin kaynağı olarak görmekte ve reddetmektedir. 'Toplumsal cinsiyet', erkek egemen düzende kadınlığın nasıl kurgulandığını belirten bir kavramdır[58]. Toplumsal cinsiyet kavramı içinde aile ve kadın ayni şekilde yüceltilir. Aile de, kadın da doğal bir nesne gibi görülür ve bu doğanın özellikleri kültürle yaratılır. Ailenin sürekliliği içinde 'ebedi kadın miti' yer alır. İkinci dalga Feminizm de kadının ikincilleştirilmesinin temelini aileye bağlar. Temsilcilerinden Julia Kristeva bu dönemde (günümüzde de) hakim görüşün, ' kadının yeri evidir ve (kadının zamanı) yemek pişirip eviyle ilgilenme, çocuk doğurup büyütme ile sınırlı kısırdöngüsel zamandır. Bu kısırdöngüsel zaman-

58 Ann Oakley 'in Sex, Gender and Society adlı eserinde toplumun tahlili için kullanılmıştır, bk. Aksu Bora, Kadınların Sınıfı, İletişim Yayınları, İstanbui, 2005, s 40.

da yeni bir şey yaratılmaz ve eski defalarca tekrarlanır' demektedir[59]. Aile, kadın erkek arasında heteroseksüel bir ilişki dayatır. Tarihsel süreçte eril bir toplum içinde yaşadığımızdan dolayı, toplumsal cinsiyet gibi, ikinci cins deyimi de erkek tarafından baskılandığını, yok edildiğini ifade etmek için kullanılır.

Beauvoir bu baskıyı 'kişi kadın doğmaz, kadın olur' deyişi ile ifade eder. Feminizm, toplumsal cinsiyet anlayışına karşı çıkarak kadınların özgürleşmesi adına önemli kazanımlar sağlamıştır. Bir tür Hegel' in efendi- köle ilişkisi benzerliğini kurarak kadınların aile içinde eşitlenme çabalarını arttırmıştır. Ancak heteroseksist bir toplum varsayımı yarattığı için eleştirilmektedir[60].

Butler[61], kendilerini kurgulanmış erkek- kadın kurguları içinde tanımlamayanlar ya da tanımlamak isteyenleri yok saydığı, dışladığı için toplumsal cinsiyet kavramını sakıncalı bulur. Arzunun zorunlu düzeni olarak ortaya çıkmıştır. İşin gerçeği, taklit etmenin kendisinin bir ürünü ve sonucu olarak 'esas' nosyonunu doğuran bir tür öykünmedir[62].

Luce İrigaray' göre[63] 'dişil öznelliğin' oluşturulması için ne erkek gibi, ne kadın gibi olmamak gerekir. Yeni bir dile sahiplenmeli ve 'kadın olarak konuşmalıdır'. Kadın olarak konuşan kadının gerçekte eril bir konuma geçtiğini söyler.

Toplumsal cinsiyete karşı dilde devrim yapılmasını isteyen, Julia Kristeva ise 'beden politikası' görüşünü ortaya koyar[64]. Ona göre 'Kadın doğurarak annesiyle temasa geçer, kendi annesine dönüşür, kendi annesidir; İkisi de ayni sürekliliğin kendini farklılaştırmasından iba-

---

59 Hülya Durudoğan, İkinci Dalga Fransız Feminizmine Kısa Bir Bakış, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Koç Üni.yayınları, İstanbul, 2010, s 67-97.Durudoğan güç, dil, anlam bağlamında konuyu işleyen feministlere yer vererek ayrıntılara girmektedir.

60 Toplumsal cinsiyeti 'ama' sız, 'fakat' sız kullanamıyorum diyen, Gülnur Acar-savran için bk. Beden Emek tarih, Kanat yayınları, İstanbul, 2004, 233-309.

61 Judith Butler, Cinsiyet Belası, Metis Yayınları, İstanbul, 2005, s

62 Judith Butler, Taklit ve Toplumsal Cinsiyete Karşı Durma, Agora kitaplığı, İstanbul, 2007, s25.

63 Koyuncuoğlu, Dişil Simgesel Özne Anayasaya girmelidir, Radikal2, 07.09.2008. Ayrıca bk. Durudoğan, s86-91 ve

64 Bk.Butler, s157 v.s. Ayrıca bk. Hülya Durudoğan, Kristeva, Psikanaliz ve Kadın, Cogito, 51-66.

rettir. Böylece kadın anneliğin eşcinsel yönünü gerçekleştirmiş olur, bu da onu ayni anda hem içgüdüsel belleğine daha yakın, hem kendi psikozuna daha açık, hem de dolaysıyla toplumsal, simgesel bağa karşı daha değilleyici kılar'.

2000'li yıllarda da kadınların beklentileri gerçekleşmemiştir. Evlilik yasalarıyla eşler eşitlenmişlerse de, kadın yine kocasının yardımcısı ya da anası, çocuklarının anası, bakıcısı, ayrıca meslek sahibi ise baba yerine geçerek, ev düzeninin baş sorumlusudur. Kendi benliği kaybolmuştur. Gelecek başka olabilir mi?

3- Başka Bir Aile Mümkün

Bu açılım Heınrıch Böll Stıftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından 09.-10.11.2013 tarihlerinde düzenlenen Konferansın başlığıdır. Cesaretli bir sorgulayışın peşine düşen düzenleyiciler, aileyi yarar ve zararlarıyla masaya yatırmışlardır. Konferansın amacı kadınlarla ve LGBTİ'lerle birlikte bu alanda atılacak adımları belirlemek olsa da, daha çok yaşanan sıkıntıların dile gelmesi ile sonuçlandı. Konferans değişik vurguları olan başka bir aile anlayışı ihtiyacını ortaya çıkarmak anlamında başarılı oldu.

Ataerkinin temel kurumu, kapitalizmin gizemli kalesi bombardıman altındadır. Vurgun yediği yer tam tamına ailenin harcını oluşturan cinsiyet sistemidir. İnsanların yeme –içme güdüleri gibi cinsellikleri de, dünya kurulalı beri değişmemiştir. İnsanlar haz duydukları cinsiyetlerinden vazgeçmemiş, ne türlü olursa olsun yasal veya yasadışı cinsel ilişkiler içinde yaşamayı sürdürmektedir.

Almanya, resmi evlilik dışında yaşanan birlikteliklere hukuksal destek vermektedir. Kadın hakları ve sosyal aile politikaları bakımından örnek olabileceği için ayrıntıya girmek istiyorum[65]. Eşcinsellerin 'kayıtlı ortaklık' adı altında birlikte yaşamaları uzun tartışmalardan sonra yasalaşmıştır. 1993 tarihine senatoya yapılan ilk başvuru anayasanın 6. Maddesinin aykırılık koşullarını taşımadığından kabul edilmez. Anayasanın 6. maddesi1.fıkrasına göre; 'herkesin kendi seçtiği eşi ile evlilik kurma hakkı vardır' .Anayasa mahkemesi kararlarına göre evlenme özgürlüğü yaşam biçiminin en gizli alanını korur. Dev-

65 Ali Seyyar, Kadın ve Aile Politikaları, Birey yayıncılık, İstanbul, 1999, s11

letin, toplum adına yüce bir çıkarı olmadıkça ortak yaşamı kösteklemesine izin verilmez. Bu kararlar[66] ve öğreti çerçevesinde ayni cinsten kişilerin ortak yaşam kurmasını engelleyen, onların yaşamlarının en özel alanını kendi yeteneklerine göre yaratılmasına karşı duran, en üst düzeyde haklı bir neden yoktur. Evlenmelerine yasak koymak, onların cinsel kimlikleri nedeniyle karşı cinsten biriyle evlilik oluşturmaları mümkün olmadığından, evlilik kurumunun kendisi yasaklanmış olur. Evlilik ise, toplumun büyük çoğunluğu tarafından ahlaki açıdan genel kabul gören bir anlayış olduğundan, evlilik kurma özgürlüğüne sınır getirilemez. Çünkü böyle bir sınırlamanın nesnel temeli yoktur. Hukuksal koruma reddedilirse, anayasal temel hakkın içi boşaltılmış olur.

Yasa koyucuya öneri olarak, eşcinsel eşlere kolaylık sağlaması ve eşitlik ilkesi uyarınca kişilik hakkının korunması amacıyla somut ayrımcılığı azaltabileceği görüşü sunuldu. Eşcinsellere evlilik hakkı tanınmadı. Daha sonra Frankfurt Sulh Mahkemesi Anayasa Mahkemesinin bu kararına[67] gönderme yaparak, eşcinsellerin de evlenebileceği sonucunu çıkardı. Bu cesaretli karar yapılan itirazla reddedildi. Anayasa Mahkemesi [68], yasa koyucu, evlilik kavramını belirli bir şekilde kullanıyorsa, kuvvetler ayrılığı uyarınca bu kavramı mahkemelerin yasa koyucunun iradesine karşı yorumlanamayacağını açıkladı. Amacının eşcinsellere karşı bir tutum olmadığını da ekledi. Böylece 16.02.2001 tarihinde eşcinseller için 'yaşam ortaklığı' yasasını kabul edildi.

Almanya çiftlerin evlenmeden birlikte yaşamasını da yasal koşullara bağlamıştır: Normal evlilikte nasıl eşler birbirinin geçiminden sorumlu ise, bu tür birlikteliklerde, ayni bütçe, ayni ekonomik birlik içinde yaşamaları asıldır. Bu nedenle evlilik benzeri bir bağ kurulduğu düşünülür. Konu doğrudan bir sosyal hizmet politikası olarak ele alınmıştır. Evlilik benzeri kavramı ihtiyaç birliği kavramıyla denkleştirilmiştir. Eşlerin evli gibi yaşamalarının kanıtlanması önemlidir. Örneğin, bir yıldan fazla birlikte yaşıyorlarsa ya da ortak çocukları varsa, akraba veya çocukları ayni bütçeden bakılıyorsa, çiftlerin birbirlerinin kullanma yetkisi varsa evlilik benzeri bir ilişkinin varlığı kabul edilir.

66 BVerfGE 31, 58=NJW 1971, 1509

67 BVerfGE 49, 286=NJW 1979, 595. Karara göre eğer cinsiyet değişimi operasyonu yapılmışsa, bir erkek ve erkeklikten dönen trans arasında evlenme caizdir. Çünkü erkeğin döllemesi, kadının doğurganlığı evlenme koşulu sayılmaz.

68 BVerfGE 49, 286, 300

Anayasa Mahkemesinin bu çiftlerin yaşamını güçlendirilmesi eğilimi gözetmiştir. Önceki kararlarında ayrılmaları durumunda maddi hak talebini kabul etmezken sonra eşlerden birinin üzerine kayıtlı bir malın değerini yükselmesine katkısı olan eşe masraflarını isteme hakkını tanımıştır. Bu hak yalnızca denklik hakkı olmayıp, nedensiz zenginleşmeden doğan bir davaya da konu olabilir.

Hukukumuzda evlilik dışı ilişkiler sosyal bir gerçek olmasına karşın yasal koruma içinde değildir. Hala toplum ahlakına aykırı düştüğü kabul edilir[69]. Özellikle LBGTİ'nin evlenme dışında da insan hakları anayasal çerçevede tanınmamıştır. Son dönemlerde cinsel ilişkinin ötesinde erkek ve kızların bir arada bulunması bile tartışılır olmuştur. Başbakanın 'meşru hayat var, gayri meşru hayat var' sözleriyle, ailenin meşru, kadınla erkeğin birlikte olduğu her yerin aile bakımından sorun yaratacağı anlamı çıkmaktadır. Dünyadaki gelişimlere ekonomiyi açarken, aile konusunda muhafazakarlık gibi paralel bir yapının tutmayacağını biliyoruz. Ancak ardında yatan bio-politikanın ekonomiye hizmetinin öneminin altını çizmeliyiz. Hükümet bir yandan öğrencileri teşvik desteği vererek evlendirmeye özendirirken, aslında bir başka gruba da cinselliği yasaklama getirirken toplumu cinsellikle yönetmeye çalışmaktadır. Faucault' cinsellik konusundaki görüşleri bu uygulamalar ile doğrulanmaktadır. Konu 'apart'lara gelince durum daha karmaşıktır. Apart'lar bir başka deyişle 'ev turizmi' uluslar arası seyahatte birkaç günlük kiralama sistemidir ve kızlı erkekli olması doğaldır. Apartnerlik, ise postmodern bir ilişki olarak evliliğe gidip gitmeyeceğinin denemesi olabilir. Ayrıca ortak mekanlarda kızlı erkekli öğrencilerin cinsel ilişkisiz yaşam alanları için de birlikte olmaları normaldir. Gerisi devletin haneye tecavüzüdür. Önceleri devlete 'yatak odasından çık' derken şimdi 'salonumuzdan çık' demek zorunda kalıyoruz. 'Kapıdan içeri girme' diyeceğimiz günleri bekliyoruz.

Ülkemizde İmam nikahlı birliktelikler sorun yaratmaktadır. Çünkü daha çok evlenme yaşını kazanmamış küçük yaşta çocukların özellikle aile büyüklerinin onamı daha çok zorlaması ile gerçekleşmektedir. İki küçük çocuğun ileride nikah yapmak üzere evlenip ayrılması

[69] Yargıtay 3.HD.1988/3828E, 1988/5973K, 13.05.1988 T. bir kararında bu nedenle evlilik dışı beraberlik sırasında verilen hediyelerin geri alınamayacağına karar vermiştir(Dr. M. Argun Köteli, Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler, İst., 1991, s14.

YHGK önüne gelmiştir[70].Olayda kızı evden kaçırmak amacıyla erkek tarafının yabana bir erkeğin evde yakalanmayı düzenlemesi iddiası yaşanan evlilik oyunları hakkında yeterli bilgiyi vermektedir. Bir başka olayda davalının evlenme sözü ile 16 yıl birlikte yaşayan eşlerden davacı kadın ev işlerini gördüğünü ayrıca işçi olarak çalışıp aile bütçesine yardım ettiği için davalının yaptığı evde hakkı olduğunu ileri sürmüştür. Yargıtay yerel mahkemenin verdiği maddi tazminat kararını onaylamıştır[71].19 yıl resmi nikahlı olmadan birlikte yaşayan üç çocuğu olan bir kadının haksız eylem nedeniyle manevi tazminat davası ise Yargıtay tarafından reddedilmiştir[72].

AİHM' sinin bu konuda 2 Kasım 2010 tarihli kararı nikahsız eşin miras ve emeklilik hakları bakımından durumunu incelemektedir[73]. Kadının resmi olanlardan farklı bir işleme tabi tutulduğunu, bu farklılığın nesnel ve makul bir nedenle haklı olup olmadığını tartışıyor: Yasnın medeni nikah ile evliliği getirdiğini, böylelikle kadını erkeğe bağımlı kılan ve daha düşük bir statüye indirgeyen bir geleneğe son verdiğini, ayni düşünce ile medeni haklardan yararlanma konusunda kadın erkek eşitliğini sağladığını kadın biliyordu. Diyanet işleri Başkanlığı imamlara medeni evlilik belgesinin istenmesi talimatı vermişti. Dolaysıyla başvurucunun medeni nikahı olmadan eşinin emekliliğinden yararlanmak gibi bir beklentisi olamazdı, gerekçesiyle davanın reddine karar verir.

AİHM'nin bir aile oluştuğunun kabul etmesinden sonra, mülkiyet hakkı ve ayrımcılık bakımından aile yaşamına saygıyı içeren 8. Maddenin devlete dini nikahların tanınması ya da evli olmayan çiftler için

---

70 YHGK 26.02.2003 T.2003/4-55Esas, 2003/100Karar No. Yargıtay açılan manevi tazminat davasını Kızlık bozma, haksız eylem nedeniyle TMK 24-25, BK 49 uyarınca kabul etmiştir.

71 Çorlu 2.asliye Hukuk mahkemesinde açılan dava Y3.HD 19.02.2009 T.2008/21434E., 2009/2367K.

72 Adana 2.asliye Hukuk Mahkemesinin kısmen kabul ettiği dava Y.4.HD. tarafından davacı rızası ile birlikte olmuş, evlilik vaadini kanıtlayamamış, diyerek oy çokluğu ile reddedilmiştir. Karşı oy yazısında; davalı kendine yeni bir cinsel arkadaş bulmakla ilişkisine son vermiştir. Davacı evliliğe değil, yıllara dayalı cinsel beraberliğe dayanmaktadır. CEDAW hükümleri davalının bu davranışını yasaklamakta ve devletleri cinsiyet sömürüsüne karşı uyarmaktadır, denmektedir.

73 Şerife Yiğit Ömer koç ile imam nikahı ile evleniyor. 26 yıl birlikteliklerinden 6 çocuğu oluyor.bk.http://www.ilkerduman.av.tr/makaleoku.aspx?id=711&/%C4%B0NSAN%HAKLA

özel bir rejim yaratması gibi bir yükümlülük getirmeyeceği yorumu doğru değildir. Çünkü CEDAW kurallarına göre Devlet kadının aşağı statüsünü yükseltmekle görevlidir. Bu durumda toptan bir bakışla, evlilik benzeri yaşam ortaklıklarında hak kayıplarını önleyecek bir yasa çıkartılması TBMM de gündeme getirilmelidir. Hukukumuzda bu yolu açacak mahkeme kararları ve öğreti görüşleri vardır:

Yargıtay, bir trafik kazası sonucu ölen kişinin metresinin destekten yoksunluk tazminatı alacağı benimsenmiştir. Ayrıca 8.3.2012 T. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Yasa'nın uygulanmasında, ayni çatı altında aile gibi yaşayanların şiddet görmesi durumunda eylemsel birliktelik ilişkisinin yasa kapsamında korunma altındadır. Şiddet gören kuma ve metresin durumunu tartışmak, dolaylı yoldan şiddetin kaynağı 'yasal ailedir' demeye gelmez mi? Eylemsel birlikteliklerin hukuksal koruma altına alınmasında Türk Ceza Yasasın dan da yararlanabiliriz. Yasa'nın 233/1.maddesinde 'Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi' den söz etmektedir. Maddede 'eş' denmemekte 'kişi' denmektedir. 'Aile hukuku' kavramını genel bir ifade taşımakta evli olup olmama durumunda fark gözetmeden genişletebiliriz. Böylece evli gibi yaşama koşullarını hukuksal anlamda belirleyerek, şikayete bağlı haklar geliştirebiliriz. Ayrıca birlikte yaşayanlar da birbirlerine destek olabilir:

- Evli gibi birlikte yaşama ilişkisi varsa birbirlerine mal bağışlama yolu ile destek olabilirler.
- Eylemsel birliktelik haksız bir nedenle sona erdirilmesi haksız eylem koşullarına göre maddi ya da manevi tazminat konusu olabilir.
- Hukukumuzda destekten yoksunluk davaları hukuksal ve eylemsel bütün bakım ilişkilerini kapsamaktadır. Bu nedenle örneğin kişilerden birinin trafik kazasında ölmesi durumunda sağ kalan ötekine destekten yoksunluk davası açılarak maddi ve manevi tazminat istenebilir.
- Eylemsel bir arada yaşayanların evli gibi bir arada aile oluşturma istenci koşulları varsa, yaratılan bu aile görüntüsüne üçüncü kişileri koruma amacıyla bazı hukuksal sonuçlar bağlanabilir. Evlilik cüzdanı istemi doğurmayan alış verişlerde kişilerin birbirlerini

temsil ettikleri ve borçtan müteselsil biçimde sorumlu oldukları sonucu çıkarılabilir.

- Bu tür birlikteliklere 'aile hukuku' görevleri nedeniyle de bazı sorumluluklar yüklenebilir. Özellikle nafaka istemi böyledir. İlişkinin yarattığı güven duygusu ile dürüstlük kuralı böyle eylemsel borç ilişkisinin kaynağı olabilir.
- Ayrıca eylemsel yaşam birlikteliğinden doğan çocuklar varsa; ana babanın birlikte yaşam boyu velayet hakkını ortak kullanma ya da çocuğun çıkarı dışında sınırlanmadan görüşme hakkını kullanma olanağı vardır. R. Serozan'ın bir yazısında okuduğum gibi 'aile oluşmuşsa ortadan kalkmaz' ilkesi, evlilik içi-dışı diyerek, sınırlanmamalıdır.

Avrupa Birliği devletlerinde 'eylemsel ortaklık' benzeşimiyle emek ve parasal paylaşım öngörülmektedir Sonuçta; eylemsel bir durum bile olsa, serbest birleşmeler hukukun yabancı kalacağı bir durum olmaktan çıkmıştır[74]. Öğretide; eylemsel birlikteliklere hukuksal bir değer sağlanması durumunda, yasa dışında ikinci sınıf bir evlilik kurmak anlamına gelip gelmeyeceği tartışılmaktadır[75]. Köteli, evli gibi birlikte yaşama istenci ile evlenme istencinin birbirine karıştırılmamasını yolundaki görüşünü şöyle açıklamaktadır:

'Evliliğin sadakat, dayanışma, birliğin mutluluk ve ahenginin sağlanması gibi eşlere yönelik öngördüğü yükümler her ailede eşlerin sübjektif ahlak ve kişisel felsefelerine göre şekillenen tamamen ahlaki ve dışarıdan karışımlara tahammülü olmayan yükümlerdir. Bu konuda hukuk belirleyici ve yaptırımca değil, yol gösterici olabilmektedir. Bu yüzden ailenin kendi hukukunu kendisi yapan ve değiştirebilen bir ilişkiler yumağı olduğu söylenebilmektedir. Sanıyorum aileyi kurumsallaştıran husus da onun kendi hukukunu kendisinin üretmesi ve bu konuda sahip olduğu otomidir. Hukuk ancak birliğin tasfiyesinde ortaya çıkacaktır. Hukukun aileyi düzenleme gereksinimi, sanıyorum ailenin kendisine yönelik olmaktan çok toplumun fayda ve düzeni içindir. Çocukların nesebi ve eğitilmesi, poligaminin önlenmesi gibi

74 G. Akıncı, D. Gönen, G. Akçagöz Kutlu, Eylemsel Beraberlikler ve nesep, TMK Vazgeçilmez Özü, Eskiyen Sözü, İBY, 1996, s 48)

75 Köteli, s143).

aile hukuku düzenlemesi içinde yer alan pek çok konu o ülkenin kamu düzeninden addolunmuştur (s 151)'. Köteli, bu amaçlarla eylemsel birlikteliklerle ortaya çıkan sosyal olayı hukuksal tanınması zorunluluğunu işaret eder.

Aile açısından Türkiye'ye baktığımızda gerçek bir aydınlanmanın olup olmadığını tartışırken çoktan postmodern bir topluma geçtiğimizi söylemek yanlış olmaz. Postmodern dönemin 'şizofreni' ile özdeşleştirilmesi ilginçtir[76].Aile kurumunun neredeyse tarih boyunca görülen tüm örnekleri ülkemizde bir arada[77] yaşamaktadır. Postmodernliğin Batıya özgü temel meselelerine girdiğimizde, ailenin geleceğinin pek olmadığını görüyoruz. Postmodern aile, Batı Avrupa' da çekirdek denilen karı-koca ailesinin çözülmesi eğilimini gösteren biçimlerde ortaya çıkar. Özellikle çocuksuz ailelerin artması, aile dışı birliklerin olumlu karşılanması, boşanmaların ve tek başına yaşayan kadın ve annelerin artması, evlenmeden tek başınalığın seçilmesi aile kavramını değiştirmiştir. İnsan ilişkileri üzerinden baktığımızda, insanlığın özgürlük mücadelesinin bilinenlerin yanında eşcinsellikle, cinsel özgürlükle ailenin çatıştığını görürüz Jane Flax postmodern tavrı, insanın, tarihin ve metafiziğin ölümü tezleriyle kabul etmek olarak tanımlar[78] :İnsan ölmüştür, çünkü özne dil içinde bir konumdan başka bir şey değildir. Tarih ölmüştür, çünkü tarihin insan için var olduğu ya da insanın varlığı olduğu fikri bir başka kurgudur. Metafizik ölmüştür, çünkü gerçek olanı aramanın altında, pek çok batılı filozofun gizli arzusu yatar. Bu arzu dünyayı yanılsamalı ama mutlak bir sistemin içine hapsederek, ona ebediyen hakim olmak yatar.

---

76 Ahmet Ulvi Türkbağ, Postmodernite ve Hukuk İdealleri, Doğu Batı, Yıl 4, Sayı 13, 2000-01, s 200-211.

77 CEDAW Türkiye Komitesi raporunda yedi ayrı çeşide ayrılır; berdel, beşik kertmesi, başlık paralı evlilik, kan bedelli evlilik, kuma evliliği, kayın evliliği, akraba evliliği gibi(Milliyet, 13 ocak 2005).Daha geniş kapsamda yapılan bir araştırmaya göre ise evliliğin otuz ayrı hali sayılmaktadır(Sabah, 22Şubat, 2003).İşin ilginç yanı toplumsal, neredeyse kamusal bir mekanizma gibi işlese de özel sözleşme gibi gösterilmesi. Örneğin 'muta evliliği '.Daha çok İran'da görülen geçici bir sürede cinsel ilişki için yapılan evliliktir. Bu tür uygulamaların bir de Amerikan usulü var. Cinsel taciz suçlamasıyla karşı karşıya gelmemek için taraflar bir belge imzalar. Bu belgenin adı, karşılıklı rızaya dayanan ilişki anlaşması(Hürriyet, 18Mart 1998).Bir başka deyişle erkeğin tecavüzünü korunaklı kılma yöntemidir.

78 Seyla Benhabip, Feminizm ve Postmodernizm, Huzursuz Bir İttifak, bk.Çatışan Feminimler, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s 26-27.

Postmodern toplum türünde insan ve özne kavramında farklı tartışmalar yapılır[79]. Örneğin Rönesans kaynaklı birey sözcüğü, özne sözcüğünden ayrışır. Aydınlanmanın bireyi insanın özgür olduğu, düşünebilen ve eyleyen olması nedeniyle insanın düşünme sürecinin asla baskı altına alınamayacağı varsayımı üzerine kuruludur. İnsan öznesini ise Levi –Strauss 'felsefenin şımarık veledi' olarak adlandırmış, insan bilimlerinin değişmez amacının kişiyi oluşturmak değil, onu çözüştürmek olduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenle dil, psikanaliz bilimi kendiliğinden öne çıkar. Touraine[80], dünyanın yeniden oluşumunda başlıca rolü egemen eyleyenin değil, egemenlik altında bulunana eyleyenin oynayacağını ileri sürer. Modern Öğreti, temelde insan haklarını ve onun korunması için geçerli devlet iktidarının hukuk ve yargı nasıl sınırlanacağı mekanizmalarını ararken, postmodern söylem hakları özgürlüğü olan bir bireyin olamayacağını ve çünkü bireyin kendisinin iktidar üreten bir ürün olduğunu açıklar. Öyleyse kadın hareketi de önemini kaybetmiş midir?

Avrupa'da kırk yıllık kadın hareketi içinden gelenler, bu gün 'başaramadık' demektedirler. Schwarzer, 'yaşamın kendisi ideolojiden karmaşıktır' der ve mücadelenin bitmemesi gereğini şöyle açıklar[81]:

'Kadın hareketi ile 20.yüzyılda, kırk yıl içinde en cesaretli rüyada beklenemeyecek şeyler gerçekleşti. Henüz dünyanın yarısı kadınlar ise de, evin yarısı erkeklerle özdeşleşmedi. Ayni zamanda kadın erkek eşitliğini yerin dibine batıran 'yeni dişilik' ve 'yeni annelik' üzerinden çelişkilerle dolu bir zamandayız. Hatta kişi olarak dünyaya açılma hakkına sahip olabilmek için hiç olmayan bir ölçüde 'kadınsı' bir sahneleme zorunluluk oldu. Önceden kulağa hoş gelen özgürlük, insan hakları kavramını şimdi duyduğum zaman ve nasıl kötüye kullanıldığını görünce tüylerim diken diken oluyor. Bilinç uyanmamışsa, özgürlük hemen yeni bir esarete dönüşebiliyor. Kadın hareketi tarihini unutmamalıyız. Amaç cinsiyeti insanlıkla betimlemektir. Cinsiyet kül-

79 Madan Sarup, Post yapısalcılık ve Postmodernizm, Çeviren Abdülbaki Güçlü, Bilim ve Sanat yayınları, Ankara, 2004, s9.

80 Alain Touraine, Modernliğin Eleştirisi, Çeviren Hülya Tufan, YKP yayınları, İstanbul, 1994, s258

81 Alice Schwarzer, Hoffnungslos weiblich, s 22-29

türel yapılanmadır. Eski dişilik değişti, yenisi ortaya çıktı. Eşit duruşun karşılaştığı erotizm daha heyecanlı olur, çünkü nasıl evrileceği bilinmez. Kadın olduğunu ve geçmiş tarihini unutmadan kadın olmanın sınırlarını aşmak benim yaşam stratejimdir'.

Lipovetsky, de 'kadınlar annelik görevine atandığı sürece profesyonel performansları ve kamusal rolleri pek az sosyal prestij görecektir ve anne çocuk arasındaki özgül bağ anlamındaki toplumsal engel yok olmayacaktır ' diyerek, kadının her an yeniden başlaması gereğinin altını çizer[82].

Kadın hareketini anlamlandırabilmek için son dönemin ne getirip ne götürdüğüne daha yakından bakalım: Genelde postmodernizmin modernizme yaptığı eleştrilere karşın, aralarında tam bir kopuş olduğunu söylenmemektedir. Türkbağ'a göre postmodern düşünce, varoluşçuluğun, bireysel deneyime, dolaysız olarak 'yaşamaya' verdiği önemin sınırına dek götürülmesidir[83]. Zygmunt Bauman ise, 'postmodernite kendi için (für sich) modernitedir' ve belirli bir toplum türüne işaret etmesi dışında, O 'post'(sözcüğü) hiçbir şeydir demektedir[84]. Weeks'e göre de postmodernizm modern Avrupa felsefesinin post-yapısalcılar tarafından entelektüel eleştirisi etrafında oluşturulmuştur[85]. Nietzsche' in 'Tanrı öldü' çığlığı bir adım öteye 'insan öldü' trajedisine taşınmıştır. Baudrillard'da 'tarihsel anlamda gerçeklik diye bir şey olmuştur' sözleriyle geçmişe gönderme yapmakta ancak temel sorunu 'gerçeklik ve gerçekliğin öldürülme olayı' olduğunu ortaya koyar[86] ve sistem artık nihilisttir. Hakikatler yerine illüzyonlar vardır. Belki hakikatleri bulmak yeniden insana bırakılmıştı. Pek çok feministin postmodern yorumlarının kaynağı, Faucault'dur. Biz de oradan sürdürelim:

---

82 Giies Lipovetsky, Üçüncü kadın, çev, F.N.Deniztekin, İstanbul, 1998, 225.

83 Tanım için Bk.Ahmet Ulvi Türkbağ, Postmodernite ve Hukuk İdealleri, Doğu-Batı, Sayı 13, 2000-01, s 201.

84 Zymund Bauman, Modernite. Postmodernite ve Etik, Doğu/Batı, sayı 19, 2002, s 52.

85 Kathi Weeks, Feminist Öznelerin kuruluşu, çeviren İlkay Özküralpli, Otonom yayıncılık, İstanbul, 2012, s75-106

86 Jean Baudrillard, İllüzyon, Yitirilen İllüzyon ve estetik, Çeviren Oğuz adanır, Doğu-Batı, sayı 19, 2002, s 9.Ayrıca bk Jean Baudrillard. Neden Her Şey Yok olup Gitmedi, Boğaziçi Üni. Y. İstanbul, 2012.

Aslında kadınların ezildiği sürecin bütünselliği içinde cinsiyetçilik vardır ve bu konuda hiçbir şey değişmemiştir, tarihin ölümü bu gerçeği ortadan kaldırmamıştır. Cinsellik ve türevi ilişkiler söz konusu olduğunda, Butler[87], Faucault'nun şu açıklamasına yer verir:

'Cinsiyet kavramı yapay bir birlik çerçevesinde anatomik öğeleri, biyolojik işlevleri, davranışları, duyumları ve hazları bir araya toplamayı sağladı ve bu hayali birliğin nedensel ilke, her yerde hazır ve nazır anlam biçiminde işlemesini mümkün kıldı: Cinsiyet böylece yegane imleyen ve evrensel imlenen olarak işleyebildi'.

Faucault'a göre beden bir söylem içinde belirlenip bu yolla bir doğal ya da asli cinsiyet 'fikri' ile donatılmadan önce dikkate değer herhangi bir şekilde 'cinsiyetlendirilmiş' değildir. Bedenin söylem içinde anlam kazanması ancak iktidar ilişkileri bağlamında gerçekleşir. Cinsellik iktidarın, söylemin, bedenlerin ve duygulanımsallığın tarihsel olarak özgül bir örgütlenmesidir. Böylece cinsellik yapay bir kavram olan cinsiyeti üretir. Cinsiyet kavramı da kendi yaradılışından sorumlu iktidar ilişkilerini etkili bir biçimde yaygınlaştırır ve gizler.

Bu durumda Heteroseksüel yani asli cinsellik, ailenin, toplumsal cinsiyetin, kadınların ezilmesinin tarihini yazdığını söyleyebiliriz. Feministlerin aile olgusuyla kadınlar üzerinde kurulan baskılarla işleyen sistemi sorgulaması, tarihin kabul ve reddinin ötesinde zorunlu bir süreç olduğu ortaya çıkar.

Ülkemizde ise feminizm yeni yerleşmekte ve özellikle varoluşçu feminist Beauvoir' çizgisinde toplumsal cinsiyet eleştirileriyle toplumun gündeminden düşmemektedir. Ancak bu işin uzmanları konferansa çağırma yöntemi ile yeni feminist düşünceleri kamuya sunmakta yeni oluşumlara yön vermektedir. Bunun anlamı ülkemizde feminizmin birinci ve ikinci ve son dönem gelişmelerinden hepsinden yararlanabileceğimizdir. Öyleyse aile eleştirilerinin başladığı noktaya dönebiliriz. Delphy[88]:

87 Cinsiyet Belası, s166.
88 Delphy, Baş Düşman, s 44.

'Tarihi ve etimolojik olarak aile bir üretim birimidir. 'Global ve kişisel bir ilişki (evlilik) çerçevesinde karşılıksız emek sunulması tam bir kölelik ilişkisidir. Evlilikte kadınların emeğine el koyulması ve bu emeğin sömürülmesi tüm kadınların ortak ezilmişliğini oluşturur' demektedir. Modernizm nasıl ulus devletle, sanayi ve işçi sınıfı ile kuşatılmışsa, postmodernizm de küreselleşmeyle, teknoloji ile iç içedir. Bu bağlamda günümüzün üretim –tüketim ilişkilerine bakmalıyız. Aile içinde kadının karşılıksız emek üretimi vardır. Ev dışında da çalışıyorsa toplumsal emek içindedir. Ayni zamanda aile, neo-kapitalist dönemin en önemli tüketim birimidir. Ailenin kaynağındaki cinsellik üretimi de bu dönemde benzer kaygıları taşımaktadır.

20.yüzyılda savaş koşulları altında evinden dışarı çıkan kadının savaş bitince evine, ev işine döndürülmesi sanayileşen toplumlarda ataerkil sistem ile kapitalizmin birbirine eklenerek ailede güç kazandığını gördük. İris Young bu ilişkiyi 'kadının ötekileştirilmesi ve dolaysıyla ikinci bir iş gücü olarak işleyişimiz, kapitalizmin asli ve temel niteliğidir' sözleriyle ifade eder[89]. Cinsiyete dayanan işbölümü, , ekonomik yapılar arasında belli bağlantıları diğer yandan kadınların fiili emek pratiklerini ifade etmek için kullanılır. Weeks, sistem kuramlarını değil, sistemik ilişkileri ve onları kuran öznelerin potansiyel güçlerine odaklanır. Hem sosyoekonomik yapılar tarafından kurulan hem de onları yıkmaya muktedir kollektif bir özne biçiminde bir araya getirir. Sistem ve özne arasındaki tekil bağı 'emek' le kurar. İşbölümü toplumsal hiyerarşilerin inşasında önemli bir rol oynadığı ve işbölümünün dayattığı emek pratiklerinin yine işbölümünün yıkılması için potansiyel bir güç olarak kullanılacağı görüşünü ileri sürer[90].

Fraser[91], resmi kurumsal siyasal ve onlar tarafından desteklenen ve yönetilen aile ekonomi gibi kavramları söylemsel siyasal olarak adlandırır. Örneğin kadın eşe şiddet, kişisel ve özel bir mesele olarak tanımlanmakta ve bu konuya ilişkin kamusal söylem, aile hukuk, sosyal hizmetler ve toplumsal sapmanın sosyolojisi ve psikolojisi ile ilgili özelleştirilmiş kamusallıklara sıkıştırılıyorsa, bu durum toplum-

89 Weeks, s 122.
90 Weeks, s 133 ve 213.
91 Nancy Fraser, İhtiyaçlar Mücadelesi, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s22.

sal cinsiyet tahakkümü ve hiyerarşisinin yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. İhtiyaçları belirlemek, konuşmak ve gerekçelendirerek bir olumlu siyasete konu yapmak, yeni haklar edinmek için bir duruş sergilemek önemlidir.

Çağımızda küreselleşmenin emeği karmaşık, farklılık gösteren bir emektir. Sistem, maddi olmayan emek hegemonyasına dayanır**.** XX. yüzyılın son on yılında bilgi, enformasyon, iletişim, ilişkiler veya duygusal ifade gibi maddi olmayan ürünler üreten emeğe '**maddi olmayan emek**' denir[92].Bu tür emek ikiye ayrılır. İlkinde asıl olarak entelektüel ya da dilsel denebilecek problem çözme, sembolik ve analitik görevler ve dilsel ifadeler gibi emek türleridir. Bunlar fikirler, semboller, kodlar, metinler, dilsel figürler, imajlar gibi ürünlerdir. İkincisinde ise, duygulanımsal emektir. Zihinsel olgular olan duyuların tersine, duygulanımlar hem bedene hem bedene hem zihne aittir. Duygulanımsal emek rahatlık, esenlik, tatmin, heyecan ya da tutku gibi hisleri üreten ya da işleyen emektir. Bu güler yüzlü emek, ilişkilere yansır ve toplumsal yaşamı üretir. Yani çokça kadın işidir.

Hard-Negri açıklamasını sürdürür[93]:(s 124-125):

'Sosyalist feminist yazarlar bu duygulanımsal emeği anlatmak için akrabalık işi, bakım emeği ve annelik işi gibi ifadeler kullandılar. Ev içi emek şüphesiz temizlik ya da yemek pişirme gibi monoton maddi görevler içerse de, ayni zamanda çocuklarda, aile ve cemaatte duygulanım, ilişki, iletişim ve işbirliği biçimleri üretimini de içerir. Duygulanımsal emek, toplumsal ilişkileri ve yaşam biçimlerini doğrudan ürettiği için biyopolitik üretimdir. Kadınlar yine de tabi konumdadır. Örneğin, hemşire ve hukuki asistan olarak çalışan kadınlar, hastalarla ve müşterilerle ilişki kurma ve ofis içi yaşamı idare etmenin yanında patronları olan erkek doktor ve avukatlara manevi alaka da göstermek durumundadır. Dolaysıyla maddi olmayan emeğin hegomonyası, işleri ne keyifli ne tatminkar hale getiriyor, ne de işyerindeki hiyerarşi ve komutayı veya emek piyasasındaki kutuplaşmayı azaltıyor'.

Postmodern dönemde 'cinselliğin çeşitlenmesi' feministlerin gün-

92 Hard-Negri, Çokluk, s12.
93 Hard-NegriÇokluk, s124-125.

demimdedir. Butler[94], 'insanlar kendi cinsiyetleri konusunda mantıklı bir karara varamaz. Biz cinsiyetimizi belirlemeyiz, cinsiyet bizi belirler', vurgusu ile biyolojik farklılık açık olsa da bu durumla uzlaşıp uzlaşmadığımızı sorar.

Wıttıg, konuya doğrudan girer. 'Heteroseksüellik, kadınların köleleştirilmesi üzerine kurulmuş ve altında yaşadığımız siyasal rejimdir. Cinsiyetlerin ebediliği ve efendiler ile kölelerin ebediliği ayni inanışın sonucudur. Ve efendiler olmaksızın köleler olmayacağı gibi, erkekler olmaksızın kadınlarda yoktur. Eril/dişil, erkek/dişi kategorileri, toplumsal farklılıkların daima ekonomik, politik ve ideolojik bir düzene bağlı olduğu gerçeğini gizlemeye hizmet eder. Bütün tahakküm sistemleri maddi ve ekonomik düzeyde bölünmeler oluşturur. Dahası bölünmeler, efendiler tarafından ve sonrasında köleler başkaldırıp mücadele etmeye başladıkları zaman soyutlanmış ve kavramlaştırılmıştır. Efendiler oluşturdukları bölümlenmeleri doğal farklılık olarak açıklar ve doğrularlar. Zira cinsiyet yoktur. Sadece ezen cinsiyet, ezilen cinsiyet vardır. Cinsiyeti yaratan baskıdır, tersi değil'.

Wittig, lezbiyen bakış açısının da evrensel olduğunu, arzunun norma karşı geliş olduğunu savunarak, bütün kalıpları alt üst eder. L.Murat, kadın ve erkek dışında ara cinsel basamaklar olarak 'üçüncü cins' ten söz eder. Üçüncü cinsin her zaman öteki, yabancı, tuhaf kalacağını ve bir üçüncü cinsin icadı çıkmaz sokak mı, ütopya mı diye sorar[95].

Toplumsal patlamanın çok yakın olduğunu ise Haraway[96] şöyle açıklar:

''Benim ironik inancımın, benim dil uzatışımın özünde 'siborg' imgesi yatar. Bir siborg, sibernetik organizma, makine ile organizmanın oluşturduğu bir melez, kurgusal yaratık olmanın yanı sıra toplumsal gerçekliğe ait bir yaratıktır. Toplumsal gerçekliğin karşılığı, canlı toplumsal ilişkilerdir'. Arkasından kadın deneyimi kurgu ise, 20.yüzyılın son döneminde 'kadın deneyimi' sayılan olguyu değiştiren bir

94 Judith Butler, Begehren kann man nicht vorschreiben, der blaue reuter, s44-47

95 Laure Murat, Cinsiyet Yasası, Çeviren İsmet Birkan, Dost Kitapevi Yayınları. Ankara, 2012, s24-25.

96 Donna haraway, Siborg Manifestosu, Çeviren, Osman Akınhay, Agora kitaplığı, İstanbul, 2006, s

kurgu bir canlı deneyim olarak siborg'u bizimle tanıştırır. Siborg bilim kurgusu, siborg cinselliği. Siborg kopyası, organik üremeden çoğalmamıştır. Yine ironik bir biçimde sorar: Hayvanlarla makinaları kaynaştırmamızdan hareketle nasıl insan olunmayacağını öğrenebiliriz? Bir bir sayar geçmişi. 'Dili ve toplumsal cinsiyeti doğurduğu tasavvur edilen güç olan arzunun yapısını ve bu suretle, 'Batı' kimliğinin, doğa ile kültürün, ayna ile gözün, köle ile efendinin, beden ile zihnin yapısını ve üretim tarzlarını yıkarak' siborg'lara giden yolu çizer. 'Yeniden doğuşa (ama yeniden doğuma değil)' diyerek feminist umuda katılır[97]. Bizi de peşinden sürükler.

Feminist politika içinde yaşam birliktelikleri, eşlere zorlayıcı evlilik kuralları dayatmadığı ve devlet tarafından ailenin yönlendirilmesini engellediği için 'özgürleştirici' niteliktedir. Ancak hukuksal ve maddi güvence ile korunması önemlidir. Çoğu kez kurulan iyi ilişkilerden söz edilse de, çaresizlik, şiddet, sömürü toplumun içindedir. İlişkiyi bitirmek zorunda kalan çocuklu, çocuksuz mağdur kişiler çoğunluktadır. Bozulmamış insanlar bulmak zordur. Bu canlı yapıların hukuksallaşması sürecinde ahlaka aykırılık dışlamasından kurtulmak için 'fiziksel birlikteliğin' ötesinde sosyal birlik ve ekonomik birlik aranmalıdır.. İlginç bir çelişkiye dikkat etmek gerekir. Yasal evliliklerde neredeyse aşk ve cinsel ilişki ahlaka uygunluk nedeni sayılıp, mal sözleşmeleri yadırganırken, eylemsel birlikteliklerde gönüllü ekonomik destek ahlakı pekiştirebilir. Birlikteliğin itici güdüsü insan ilişkilerinin doğasında yatar. Öyle ki, kişiler karşılıklı doyum sağlamak demek ki, sevilmek ve güvence içinde olmak için bir araya gelirler. Sevginin ekonomik tabanı olmazsa ilişki zayıflar. Halk söylencesi ile 'kendisine hayrı olmayan' verse verse ağırlık verir. Denklik; eşler arası demokrasinin geçerliliğine, şiddetin yadsındığına ve hiyerarşinin yokluğuna, ekonomik yeterliliğe işaret eder.

Ülkemizde ortak yaşama örneklerine rastlanmaktadır. Tarhan[98], LİSTAG olarak kısaltılmış yeni bir aileden söz etmektedir. Açılımı lambdistanbul Aile Grubu'dur. Bu geniş ailenin amacı 'üyelerinden bi-

97 Bk.Haraway, s 50, 56, 62

98 Mehmet Tarhan, Cogito, Cinsel Yönelimler ve Queer Kavram, Sayı 65-66, Bahar, 2011, s375-381.

rinin eşcinsel olduğunu öğrenen ailelerde yaşanan süreçler ve sorunlar antropolojik bir bakış tezi çerçevesinde aileler arasında iletişimdir.' desteklenmelidir.

Bir başka yaşam birliktelikleri 'yeni bir aile oluşturma' çabasına giren gençler arasında rastlanmaktadır. Feminist Politika Dergisinde yazılan makale ufuk açıcıdır[99]. Küreselleşme ile cinselliğin uluslararası dolaşıma girmesi, kadın ticareti, fuhuş insanların gündelik cinsel ilişkilerin bütününü etkilemektedir:

'Cinselliğin başka iradelerin denetiminden özgürleşmesi, sadece potansiyel olarak ücret karşılığında alıp satılabilecek bir metaya dönüşmesinde değil, ayni zamanda her meta gibi, somut özgün kullanım değerinden çok soyut değişim değerinin ön plana çıkmasına, yani her an yeri doldurulabilir hale gelerek değersizleşmesine yol açıyor'. Çekirdek aile modelinin yerini parçalanmış ilişki biçimleri alıyor. Makale, esnek işgücü ile düzensiz rasgele ilişkiler arasında bir bağ kurmaktadır. 'Esnekliğin sadece çalışma koşullarını değil, bir bütün olarak yaşama koşullarını belirlediği, başka bir deyişle emek gücünün sadece üretim alanında değil, yeniden üretim alanında da daha fazla denetim altına alındığı bir dönemde, bireyin kendi bedeni ve duygusal-cinsel ilişkileri üzerindeki kontrolü daha da azalıyor'.

Kadın yine inşa edilmiş bir sistemin kurbanı oluyor. Yasal evlilik cazibesini sürdürürken, bir yandan da geçici ilişkileri dayatıyor. Yazı da ataerkillik baskısının kısa dönem, bir gecelik ilişkilerde de sürmesi gerçeği belirtiliyor. Kadının yaşamı birincil ve ikincil yaşam biçimlerinde de değişmiyor. Kadınlar değersizleşme karşısında bir seçim yapmakta zorlanıyorlar. Özgürleşme şansını yine tek başına yeterlilikte arayanlar oluyor. Tepkisel durum yeni arayışlar getiriyor. Çoklu ilişki biçimlerinden kaçıp, Çoklu aşk (Poliamori) özgürleşme-değersizleşme kıskacından çıkış yolu olarak görülüyor: 'Çoklu aşk çoğunlukla dinsel(İslam ya da Mormonluk) referanslarına dayanan poligamiden farklı olarak, kökleri Emma Goldman' a dayanan özgür aşk politiklerine dayanıyor.

---

99 Savran'ın açıklamaları eşliğinde, ayrıntılı açıklamalar için bk. Şebnem K., Özgürleşme –Değersizleşme Kıskacında kadınlar ve Çoklu Aşk, Feminist politika, Güz 2013, sayı 20, s 32-35.

Burada 'norm'ların ikili durumunu anımsamak gerekir. Yasal evliliği normalleştiren görünür kılan aygıt öte yandan görünmez olanı da etkiler, norm dışı sayar[100]. Ayni yerde açıklandığı gibi benzer biçimde LBGTİ ler gibi dışa açılma sorunu yaşanır ve insan haklarına saldırılara açık olur. Oysa radikal dürüstlük içerir. Cinsellik üzerinden yapılan tanımları geçersiz kılar. Pratikler ' yeni bir aile mümkündür' aşamasına yükselebilir. Yazının bu anlamda vurgusu çok önemlidir. 'hem özgürlüğün hem güvenlik duygusunun insanın temel gereksinmeleri olduğunu ve günümüzde bu gereksinmeleri hala 'aile' kurumunun karşıladığını kabul ediyor. Bu anlamda 60'lı yılların aile-karşıtı söyleminden farklı olarak sorunu 'aile' kavramının kendisinden değil, içeriğinin doldurma biçiminde görüyor. Aile kavramı ile karşılanan insani gereksinmelerin (çocukların bakımından gündelik yaşamın yeniden üretimine dek) alternatif yaşam tarzlarının inkar etmesi gereken değil, tam tersi başka biçimlerde karşılanması gereken gereksinmeler olduğunu söylüyor. Bu gereksinmeleri karşılamak için de kuralsız bir serbesti yerine, açıkça tanımlanmış kuralları olan alternatif düzenlemeler yapılmasını öneriyor'. Bu anlamlı önerilerin feminist toplumsal öznelerin mücadelesiyle, insan hakları bağlamında hukuksal düzenlemelerle politik gündeme taşınması gerekir, düşüncesindeyim.

Ailenin parçalanışı aslında gözümüzün önündedir. Yasanın tekelinden kaçmak için yapılan özel evlilik sözleşmeleri, evliliği özelleştirmektedir. Şenel Ergin[101], ''Aile Kurumu Özelleştiriliyor'' başlığı altında özel evlilik sözleşmelerine rağbeti anlatır: 'Örnek evlilik sözleşmeleri, birbiri ardına baskı yapmaya başlıyor. Ulusal Feministler Birliği' hukuk bürolarına yapılan başvurularda bir yığılma olmuş. Örneğin evlilik birliği kurmak üzere gelen çiftlerden birinin sözleri ''Beni bu güzel insana kötülük yapmaktan korumanızı istiyorum''…

Zorunlu aile yapısının baskılarından kurtulmak istediğimiz bir dönemde, insanların sevgi açlığının giderilmesinin devlete bırakılması ve ailenin devletin temel taşı olduğunun söylenmesi abartıdan öteye geçmemektedir. Ne var ki, bir yandan da yasal evliliğin kalıplarının

---

100 J.Butler, Toplumsal Cinsiyet Düzenlemeleri, Cogito, feminizm, sayı 58, Bahar, 2009, s 75.

101 Bilim ve Ütopya, Mart, 1995

kendine uyduramayan erkekler, hala başka özel anlaşmalarla kadınlara 'kölelik sözleşmeleri' imzalatabilmektedir[102].

Nikahsız birlikteliklerin ve başkaca yaşam ortaklıkların hukuk düzeni içinde korunacak düzenlemeler yapılana dek, olası bir evlilik anlaşması örneğini yazımıza ekleyelim:

Evli olun, olmayın bir erkekle yaşıyorsanız, haklarınızın korunmadığı pek çok durum olacaktır. Bu sorunu çözmek için yararlı olacak bir yol; başlangıçtaki ilişkinizin önemli noktaları üzerinde bir anlaşma sağlamaktır. Bu haklarınızın ve sorumluluklarınızın ne olacağını tam olarak yani siyah ve beyaz biçimde yazıya dökmektir.

Birlikte yaşamaya başlamadan ya da evlenmeden önce yazılı bir sözleşme yapılmalıdır. Aşk ve verilen sözler sorunlarınızın hepsini çözemeyebilir. Siz, önceden açık seçik düşüncenizi kağıda dökebilirsiniz.

Mahkemelerin birlikte (yaşama) oturma sözleşmesini ne kadar ciddiye alacağı ve yerine getirilmesi için hukuksal anlamda zorlayacağı baştan söylenemez. Değişik biçimde yorumlanabilir. Ancak her halde ortaya çıkacak haksız bir davranışın nitelendirilmesinde yararlı olacaktır. Sözleşmeye hangi konuların gireceği taraflara kalır. Örneğin ilişkinin tartışılmasına belli bir süre ayrılarak, sözleşmenin işleyip işlemeyeceğini denetlenebilir. Bu arada iletişim açık tutularak sözleşmeyi gözden geçirerek ekleme yapma çıkarma hakkı saklı tutulabilir.

Karşı tarafı zorlayacak yasalara aykırı konular sözleşmeye konulamaz. Eşlerin birliktelik ilişkisinde kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu ilkesi tüm alanlarda uygulanır. Bu ilke parasal konularda da geçerlidir.

Şu konulara tersine kural getirilemez:

- Cinsel özgürlük yasaklanamaz.
- Din özgürlüğü engellenemez.

---

[102] Bu sözleşmelerde şöyle kurallara yer verilebilmektedir. -Feminizmin F 'si söz konusu olmayacak, (birinin adını vererek), asla görüşmeyeceksin, benim kesin otoritemi kabul edeceksin, bunu hareketlerinle göstereceksin gibi.

- Ev işleri bölüşümü, çocukların bakımı ortaklaşa yapılması değiştirilemez.
- Sözleşme yanlarının mesleğini sürdürmesi ya da uzmanlaşması hevesi kırılamaz.

Tam tersine sözleşmeye bu yolda ve genel yasaların dışında düzenleme getirilmişse, bu durum sonradan baskı görme davranışına örnek oluşturacağından, mahkemede kullanılabilecektir.

Sözleşmede malvarlığına ilişkin düzenlemelerde yasal dayanaklar sağlam olmalıdır. Örneğin aşırılık ve sömürü durumu, sözleşmenin geçerliliğini etkiler ve mahkemede savunulamaz. Eşit bir paylaşım amaçlanmalıdır.

Sözleşme her hangi bir uyuşmazlık çıktığında, mahkemeye gitmeden sözleşenler arasında ilk başvurulacak metin bu sözleşmedir. Bu tarafların kendilerince oluşturduğu çözümlerin denenmesini sağlar. Boş yere para harcanmasını engelleyebilir. Doğal olarak bir avukattan yararlanmak daha faydalı olursa da, her avukat bu yardımı kabul etmeyebilir'.

Ayrıca evlenme veya birlikte yaşama durumlarında uygulanabilecek genel bir ortak yaşam sözleşmesi örneğine yer verelim:

- Bu anlaşma (…) tarihinde (…) ile (…) arasında yapılmıştır.
- Kadın ve erkek bir arada yaşamak (ya da evlenmek) eğilimindedir.
- Kadın ve erkek kendi adlarını değiştirmeden saklı tutarlar
- Kadın ve erkek kendi seçtikleri meslek ve sosyal çalışmalarını sürdürmeye yetkilidirler. Taraflardan biri daha önce sadece evde çalışmış olmasına karşın, daha sonra dışarıda çalışmaya veya eğitimine devam etmeye karar verirse, her biri birbirini bu amaçlarına varmakta desteklemeyi kabul eder.
- Kadın ve erkek yaşamlarını öyle bir biçimde planlamalıdırlar ki, kadın, işini her hangi bir mesleksel ya da sosyal faaliyetini annelik ile birleştirebilecek ve o evlilikten doğan çocukların yetiştirilmesinde, diğerinin iş veya faaliyetlerinden daha fazla kesintiye uğramış, engellenmiş olmayacaktır.
- Kadın ve erkek birlikteliklerinden doğan çocukların yetiştirilmesi

ve ev işi sorumluluğunu eşit olarak paylaşmayı kabul etmişlerdir.

- Kadın ve erkek ailenin oturacağı evin nerede olacağını her bir yanın gereksinmesi doğrultusunda ortak olarak belirleyecektir (Daha fazla para koyanın belirlemesi kabul edilmez).
- Kadın ve erkek, tapusu sadece bir tarafın üzerinde bile olsa; 'aile evi' olarak belirlenen bir taşınmazda, her iki kişinin eşit paylaşımına tabi tutulacaktır.
- Kadın ev erkeğin evlilik öncesi sahip olduğu malvarlığı, evlilik sonrasında paylaşıma bağlı olmayacaktır. Yeter ki bu malvarlığı yukarda ki maddenin uygulandığı bir ortak ev olmasın.
- Kadın ve erkek evlilikten sonrası edindikleri ve ortak çıkarları için kullandıkları malvarlığının ortak sahibidirler. Evlendikten sonra özel çıkarlar için edinilen mallar, o tarafın özel malvarlığı olarak kalacak, paylaşıma tabi olmayacaktır.
- Kadın ve erkek ayrı banka hesaplarına sahip iseler, bankadaki para adına hesabı olan kişiye aittir. Kadın ve erkek birlikte bir banka hesabı açmaya karar vermişlerse, bu hesaptaki paralar her iki tarafa eşit olarak aittir.
- Kadın veya erkekten biri birlikteliklerinden doğan çocukların bakım sorumluluğunu yüklenmek amacıyla, tam gün çalışamamakta ise, diğer tarafın veya her iki tarafın kazandığı paralar ortak bir banka hesabına yatırılacaktır. Bu işlem yapılmadığında, para kazanan tarafın kazancının yarısı kendiliğinden diğerine ait olur.
- Kadın ve erkek, koşullara göre tüm kazançlarının ve malvarlıklarının yönetim ve denetimini eşit olarak paylaşırlar.
- Kadın veya erkek, ailenin oturduğu evin kira/ipotek/emlak vergisi/elektrik ücreti/çocuk bakım masrafları gibi tüm genel giderleri eşit olarak (gelir oranlarına göre) ödeme yükümlülüğü altındadır.

Sonuç yerine birkaç tümce daha ekliyorum. J.Baudrillard soruyor; Neden her şey yok olup gitmedi? Çünkü dünya her şeyi yaptı, bir tek insanın ne olduğunu bilemedi. Yeşiller ve Feminist politika, insanlığı ve doğayı arıyor. Türk Yurttaşlar Yasası'nın ayırımı ile söylersek, erkekler ve kadınlar birlikte, tıpkı 'Gezi'de olduğu gibi yeni bir aile kurabilir.